

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра практичної психології

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ
В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМАТУ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗППм-24
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 053 Психологія
Куралес Алли Анатоліївни

Керівник: кандидат психологічних наук,
доцент Шаповал І. М.

Кривий Ріг – 2025

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Куралес Алла Анатоліївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Куралес А. А. _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМАТУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1. Психічні особливості дітей дошкільного віку.....	7
1.2. Специфіка освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.....	15
1.3. Особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку в умовах дистанційного навчання в ЗДО.....	22
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	35
2.1. Мета, завдання та організація емпіричного дослідження.....	35
2.2. Результати дослідження: аналіз когнітивного, емоційного, соціального розвитку.....	37
Висновки до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПЕДАГОГАМ ТА БАТЬКАМ ЩОДО РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОЇ, ЕМОЦІЙНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕР У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	53
3.1. Програма рекомендацій педагогам щодо розвитку когнітивної, емоційної та соціальної сфер у дітей.....	53
3.2. Рекомендації батькам щодо розвитку когнітивної, емоційної та соціальної сфер у дітей.....	57
3.3. Психологічний комфорт під час дистанційного навчання.....	59
Висновки до розділу 3.....	61
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65

ВСТУП

Освіта є ключовою складовою розвитку особистості та суспільства. Введення воєнного стану на території України позначилося на усіх сферах суспільного життя. Значних змін зазнала освіта, зокрема дошкільна. Перед дошкільною освітою, постало чимало проблем та викликів: безпека дітей, перехід на дистанційне навчання, психологічні проблеми дітей, зміна підходів до виховання та навчання.

Ключовими завданнями для Уряду, освітніх управлінців, науковців, практиків – консолідація зусиль для розроблення й впровадження ефективних рішень, щодо організації освітнього процесу в ЗДО у воєнний час; надання психологічної підтримки дітям, педагогам, батькам; організація дистанційної роботи у ЗДО; підтримка та забезпечення можливості для продовження освітнього процесу дітей дошкільного віку, які тимчасово перебувають за кордоном.

Багато зарубіжних і вітчизняних вчених досліджували психологічний розвиток дітей дошкільного віку, а саме: Ж. Піаже, Л.Виготський, М.Монтесорі, А.Біне, В.Сухомлинський, С.Рубінштейн.

Питання організації освітнього процесу в ЗДО є предметом дослідження науковців: А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, І. Луценко, Т. Піроженко.

Аналіз наукових досліджень свідчить про підвищення за останні роки зацікавленості науковців до питань організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти під час воєнного стану. Одним із науковців є Ірина Сухомлинська. Вона досліджувала питання психологічної підтримки дітей та організаційних аспектів освітнього процесу в умовах стресу, зокрема, під час воєнних дій. Інші дослідники, які працюють в цьому напрямку, часто звертаються до теми адаптації педагогічних практик під час кризових ситуацій, таких як війна.

Крім того, ряд сучасних українських науковців, зокрема, з Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, активно працюють над адаптацією освітніх програм та практик до умов війни. Вони зосереджуються на підтримці психологічного здоров'я дітей, дистанційному навчанні та забезпеченні безпеки під час навчального процесу.

Актуальність теми: воєнний стан в Україні створили нові виклики для закладів дошкільної освіти. У ранньому віці діти формують основи психологічного розвитку: когнітивні, емоційні та соціальні навички, які значною мірою залежать від однієї взаємодії з однолітками та педагогами. Відсутність звичного освітнього середовища та необхідність залучення цифрових технологій впливають на ці процеси, створюючи ризики для гармонійного розвитку дитини.

Мета дослідження: виявити особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку в умовах дистанційної форми організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та розробити рекомендації щодо забезпечення гармонійного розвитку дітей у таких умовах.

Завдання дослідження:

1. Провести огляд наукової літератури, яка стосується особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку.
2. Вивчити вплив дистанційної форми освіти на розвиток когнітивної, емоційної та соціальної сфер у дітей.
3. Оцінити труднощі, з якими стикаються діти, батьки та вихователі під час дистанційного навчання.
4. Здійснення емпіричного вивчення психічного розвитку дітей.
5. Запропонувати практичні інструменти (заняття, ігри, інтерактивні методи) для розвитку дітей у дистанційному форматі.

Об'єкт дослідження: психічний розвиток дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: специфіка впливу дистанційної форми організації освітнього процесу на розвиток.

Методи дослідження включають:

Теоретичні методи включали аналіз, систематизацію та узагальнення даних, що пов'язані з проблемою дослідження.

Емпіричні методи: 1) експрес-діагностика в ЗДО розвитку психічних процесів у дітей дошкільного віку (Уклад. О. Дедов); 2) анкета для батьків щодо визначення рівня тривожності (Г. П. Лаврентьєва, Т. М. Титаренко); 3) тест тривожності (Р. Теммл, Д. Доркі, В. Амен) для дітей; 4) тест «Ступінь психосоціальної зрілості (кругозір)» (А. Банкова); 5) анкетування для збору даних про досвід вихователів ЗДО щодо навчання у дистанційному форматі (авторська анкета суб'єктивної оцінки дистанційного навчання).

Практичне значення: сприяння гармонійному когнітивному, емоційному та соціальному розвитку дітей дошкільного віку.

Організація і база дослідження:

Емпіричне дослідження проводилося у закладах дошкільної освіти м.Кривого Рогу, експериментальна вибірка охоплює 45 дошкільників (вікова категорія досліджуваних – 5-6 років) та 45 педагогів.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури, який налічує 70 джерел; 8 таблиць та ілюстрована 10 рисунками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Психічні особливості дітей дошкільного віку

Ще в минулому столітті був започаткований науковий підхід до психології розвитку людини від народження до старості.

Найвідоміші науковці – Л.С. Виготський, А.Н. Леонтьєв, А.В.Запорожець, П.Я. Гальперин, Д.Б. Ельконін та закордонні психологи – В.Штерн, К. Бюлер, Ж.Піаже, А.Валлон, Дж. Брунер вивчали психічний розвиток дітей дошкільного віку.

Сучасна психологія одна з наукових дисциплін, серед яких особливе місце займає вікова психологія. Це багатогалузева академічна наука, яка має чітко окреслений предмет дослідження, методи, методики та спеціальні терміни, що відокремлює її від інших наук, навіть споріднених, наприклад, від загальної психології, психофізіології, генетичної психології, «які також певною мірою вивчають вік – своєрідний біологічний годинник, що починає свій хід з моменту зародження людини» [2]. Як зазначає М.В.Савчин та Л.П.Василенко, що «як і будь-яка галузь психологічної науки, вікова психологія зосереджена на проблемах психологічного життя людини, виокремлюючи в ньому обумовлені віковим розвитком особливості, тенденції, процеси».

На думку науковців, найбільш вивченим у віковій психології є дитинство.

Дитяча психологія є напрямом вікової психології, галуззю психологічної науки, яка вивчає факти і закономірності психічного розвитку

дитини як члена суспільства від народження до вступу до школи, встановлює вікові періоди цього розвитку і причини переходу від одного періоду до іншого [3].

Визначити межі вікових періодів складно. Існують різні погляди щодо критеріїв виокремлення вікового періоду (інтенсивність росту, ступінь розвитку нервової системи тощо). М.В. Савчин, Л.П. Василенко вважають, що кожен вік характеризується певним рівнем досягнень у психічному розвитку, а також конкретною соціально-психологічною ситуацією, в якій відбувається розвиток особистості. Динаміка розвитку виявляється як у стабільних так і перехідних періодах. Однією з характеристик вікового періоду є наявність кризи. Вважалося, що криза це різко негативні процеси, які призводять до зниження темпу розвитку, внутрішньої нестійкості, вразливості. Про цей найнебезпечніший період, що потребує особливої уваги, Л. Виготський говорив, що «негативний зміст розвитку у ці періоди є тільки зворотньою або тіньовою стороною позитивних змін особистості, що складають основний зміст критичного віку», адже старе руйнується лише настільки, наскільки це необхідно для розвитку нового. Кожен віковий період завершується кризою, а вихід з неї – виникнення новоутворень, переходом до наступної стадії розвитку [2]. На думку Л.С. Виготського, справжніми критеріями визначення основних періодів індивідуального психічного розвитку мають бути якісні ознаки, причому не зовнішні, а суттєві, взяті не окремо одна від одноєї, а в їх системному зв'язку, який виявляє характерні для кожного етапу цілісні новоутворення. Такими є ті психічні й соціальні зміни в житті людини, які визначають її свідомість і діяльність.

В основу періодизації вікового розвитку за Л.С.Виготським покладено

центральне новоутворення певного вікового періоду:

Період новонародженості (від народження до 10 днів) – на 9-й день у дитини з'являються перші умовні рефлекси (наприклад, реакція на положення тіла під час годування).

Період немовляти (від 10 днів – до 1 року).

Новоутворення – потреба в спілкуванні та емоційних контактах з дорослими, комплекс пожвавлення.

Період раннього дитинства (1–3 роки).

Усвідомлення себе суб'єктом потреб і суб'єктом дій.

Дошкільне дитинство (від 3-х до 7 років).

Ієрархія мотивів, потреба у схваленні, потреба у суспільно-оцінюваній діяльності.

Молодший шкільний вік (від 7 до 11-12 років).

Довільність психічних дій, рефлексія (здатність до самоаналізу).

Підлітковий вік (11-15 років).

Почуття дорослості, новий рівень самосвідомості і рівня домагань, абстрактно-логічне мислення.

Ранній юнацький вік (14-15 – 16-18).

«Образ-Я», формується світогляд, особистісне і професійне самовизначення, теоретичне мислення.

Г.С. Костюк вважав, що визначаючи періоди розвитку психічної діяльності дитини, треба брати до уваги всі її сторони в єдності: змістову, операційну й мотиваційну. Важливе значення має також правильне розуміння зв'язку періодів і стадій психічного розвитку, динаміки переходу від перехідних до наступних стадій [16].

В рамках нашого дослідження ми розглянемо психологічну характеристику діяльності дитини у дошкільному віці.

Дошкільне дитинство охоплює молодший дошкільний вік (4-й рік), середній дошкільний вік (5-й рік), старший дошкільний вік (6-й рік, у деяких

дітей ще й кілька місяців 7-го року життя). На цьому етапі складається нова соціальна ситуація розвитку [2].

Діяльність є однією з основних умов розвитку психіки дитини, а також одним із шляхів її вивчення. Провідний вид діяльності дошкільника – гра. Свого розквіту вона досягає у середині дошкільного дитинства. Важливе значення для психічного розвитку мають продуктивні види діяльності, трудова і навчальна діяльність, передумови яких формуються у дошкільному віці, а також спілкування як специфічний вид діяльності [3].

Рушійними силами розвитку психіки дошкільника є протиріччя, які виникають у зв'язку з розвитком цілого ряду потреб дитини. Найважливіші з них: потреба спілкування, за допомогою якої засвоюється соціальний досвід; потреба в зовнішніх враженнях, в результаті чого відбувається розвиток пізнавальних здібностей; потреба в рухах, яка призводить до оволодіння цілою системою різноманітних навичок та вмінь. Розвиток провідних соціальних потреб у дошкільному віці характеризується тим, що кожна з них набуває самостійного значення [18].

Суперечність дошкільного віку, за визначенням Д.Б. Ельконіна, полягає в тому, що дитина як член суспільства прагне долучитися до суспільно-корисного функціонування, але життя її проходить в умовах опосередкованого зв'язку зі світом.

Соціальна ситуація розвитку дошкільника це потреба в спілкуванні з дорослими та однолітками та є визначним у становленні особистості дитини. Дитина виходить за межі родинного світу і намагається налагодити стосунки зі світом дорослих людей. У дитини розвивається здатність до ідентифікації з іншими людьми. Відбувається засвоєння норм поведінки, різних форм спілкування [1].

У системі взаємовідносин дитини з оточуючими можна виділити дві важливі у виховному плані лінії: дитина-дорослий, дитина-дитина [4].

Більшість психологів погоджується з тим, що когнітивний розвиток є основою мовленнєвого.

Найважливішим фактором психічного розвитку дошкільника є його спілкування із дорослими. Поза спілкуванням неможливий розвиток специфічно людських психічних функцій, особистісного становлення [4]. Водночас мовлення – знаряддя мислення. Для спілкування на відповідному рівні дошкільникам потрібно мати певні знання про навколишній світ, елементарне розуміння чужих і особистих можливостей. У свою чергу мова сприяє засвоєнню нової інформації, запам'ятовуванню, розв'язуванню пізнавальних, мислительних завдань.

У системі взаємовідносин для дитини важливе спілкування не тільки з дорослими, а й з однолітками. На думку М.І. Лісіної, спілкування дитини з дорослими та з однолітками – різновиди єдиної комунікативної діяльності – інша людина, партнер дитини по спілкуванню [4].

Водночас дослідники спілкування між однолітками у дошкільному віці А.Г. Рузька, Л.М. Царегородцева, Л.Н. Галігузова, Н.І. Ганошенко, О.О.Смірнова підкреслюють специфічну роль у загальному психічному розвитку дитини її спілкування з однолітками порівняно із спілкуванням з дорослими.

Інші дослідники звертають увагу на те, що у товаристві однолітків відбувається взаємовплив, а у спілкуванні з дорослим - останній підпорядковує собі дитину, яка виступає виконавцем.

Таким чином, спілкування з дорослим виступає важливим, але недостатнім фактором повноцінного гармонійного розвитку особистості дошкільника. На його основі повинні розвиватися взаємовідносини дитини з однолітками, які є необхідною умовою її готовності до шкільного навчання [4].

Діяльність є однією з основних умов розвитку психіки дитини. Гра - провідний вид діяльності дошкільника. Ігри дітей дошкільного віку

досліджували М.Я. Басов, Д.Б. Ельконін, О.В. Запорожець та ін. Учені розглядають гру як провідну діяльність дошкільника і визначають соціальну обумовленість її розвитку (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін). У грі вона пізнає світ, ролі, поведінку людей. Моделює міжособистісні стосунки в ньому, вчиться орієнтуватися в різних сферах людської життєдіяльності, оволодіває правилами та нормами життя [2]. Це діяльність, у якій дитина спочатку емоційно, а потім інтелектуально засвоює всю систему людських взаємин.

Ігрова діяльність впливає на формування довільних психічних процесів: у грі починають розвиватися довільні увага і пам'ять.

Слід відзначити важливу ознаку сюжетно-рольової гри. Сюжетно-рольова гра – самостійна діяльність дитини, що моделює життя дорослих. У процесі сюжетно-рольової гри діти беруть на себе ролі дорослих і в узагальненій формі, в ігрових умовах відтворюють діяльність дорослих і стосунки між ними.

Гра забезпечує засвоєння та відтворення суспільного досвіду, унаслідок чого формується довільна поведінка, відбувається процес соціалізації особистості.

За визначенням Д.Б. Ельконіна, гра належить до символіко-моделюючого типу діяльності, в якому операційно-технічна сторона мінімальна, скорочені операції, предмети умовні. Проте гра надає максимальні можливості орієнтації у зовнішньому світі.

Важливе значення для психічного розвитку мають продуктивні види діяльності, трудова і навчальна, формується зображувальна діяльність. Діти із задоволенням ліплять, малюють, вирізають і будують.

Трудова діяльність є потужним джерелом загального розвитку дитини: у праці формується моральна вихованість особистості, розвивається стійкість поведінки, зібраність, дисциплінованість, ініціативність, уміння переборювати труднощі, прагнення добре виконувати роботу [3].

У різноманітних видах трудової діяльності дитина отримує, узагальнює і систематизує уявлення про працю дорослих, професії; проходить перший емоційний етап професійного самовизначення, коли виникають перші уподобання, намічаються професійні інтереси [4].

Зображувальна діяльність специфічно впливає на розвиток дітей. Особливе значення малювання у розвитку дошкільника підкреслював Д.Ельконін, зараховуючи його разом із ліпленням до продуктивних видів діяльності: малювання дає змогу виразити колір і форму предмета; ліплення – втілює об'ємну форму, але не забезпечує відображення кольору; конструювання – передає співвідношення частин предмета. За його словами, у ранньому дитинстві предметне сприймання ще не достатньо розчленоване, тому колір, форму, величину та інші ознаки дитина сприймає не ізольовано від предметів, які ними наділені. Таким чином, ці види діяльності мають особливе значення для розвитку сприймання і мислення дитини [3].

Основними показниками розумового розвитку дошкільників є розвиток мислення, уваги, пам'яті, уяви.

Завдяки пізнавальним психічним процесам дитина отримує знання про навколишній світ та про себе, засвоює нову інформацію, запам'ятовує, розв'язує певні завдання. Серед них виділяють відчуття і сприймання.

Мова і мовлення постають одним із засобів мислення та розуміння [4]. В дошкільному дитинстві в основному завершується довгий і складний процес оволодіння мовою. Як вважають психологи, мова для дитини стає рідною. Розвивається звукова сторона мови, граматичний склад мови та засвоюються тонкі закономірності морфологічного, синтаксичного порядку. В кінці дошкільного віку перейти до контексної мови: може переповісти прочитану розповідь або казку, передати свої враження про побачене.

Під впливом навчання та виховання відбувається інтенсивний розвиток всіх пізнавальних процесів. Це відноситься і до сенсорного розвитку. Основне місце в сенсорному розвитку дитини займає оволодіння сенсорними

еталонами форми, величини, кольору. Сенсорні еталони – це психічні образи, що містять уявлення про чуттєво сприймані властивості об’єктів. Властивості сенсорних еталонів:

- узагальненість;
- усвідомлюваність (за образом-еталоном закріплено назву – слово);
- системність (фонема рідної мови, спектр кольорів, шкала музичних звуків, система геометричних форм тощо) (О.В.Запорожець) [4].

Необхідною умовою протікання психічних процесів є увага. Від уваги дитини залежить успішність будь-якої діяльності. Роль уваги полягає у забезпеченні психічних процесів (пізнавальних, емоційних, вольових) та успішної роботи свідомості. Дитина спрямовує свою увагу на предмети і явища, які мають для неї важливе значення, цікавлять її. Це є свідченням певного рівня розвитку її уваги. Малюк зосереджений тільки до тих пір, поки незгасає його інтерес. З часом увага стає більш зосередженою і стійкою.

У дошкільному віці відбувається інтенсивний розвиток здатності до запам’ятовування і відтворення. Цей період залишає багато яскравих спогадів на все життя. Пам’ять дошкільника зазвичай має мимовільний характер. В середньому та старшому дошкільному віці з’являються достатньо повні уявлення пам’яті. Продовжується інтенсивний розвиток образної пам’яті (запам’ятовування предметів та їх зображення). Для розвитку пам’яті дитини характерним є рух від образної до словесно-логічної[18]. Розвивається довільна пам’ять, яка поступово вдосконалюється.

Впродовж дошкільного віку суттєво змінюється мислення дитини. Розвиток відбувається поетапно, і кожний попередній рівень необхідний для наступного.

Мислення розвивається від наочно-дійового до образного. Далі на основі образного мислення починає розвиватися образно-схематичне, яке є проміжним між образним і логічним мисленням. Образно-схематичне

мислення дає можливість встановлювати зв'язки і співвідношення між предметами та їх властивостями [2].

Творча діяльність не можлива без уяви. Уява дитини розвивається поступово, з набуттям нею досвіду. Усі образи уяви, якими б вони не були, ґрунтуються на уявленнях і враженнях, які людина отримує у реальному житті (Л. Виготський) [3].

Розвиток ігрової діяльності, її перехід у дошкільному віці до сюжетно-рольової гри – найважливіша умова розвитку уяви. Виконання ролі у грі вимагає від дитини складної діяльності уяви: передбачити що повинен робити герой, планувати його подальші дії.

Розвитку відтворюючої (репродуктивної) і творчої (продуктивної) уяви дитини сприяють різні види продуктивної діяльності, а саме: конструювання, малювання, ліплення.

Велике значення в розвитку творчої уяви має дитяче словотворення. Діти складають казки, дражнилки тощо [4].

Вважається, що у дитини багатша уява, ніж у дорослого. На думку М.В.Савчин, Л.П.Василенко, дитина може уявити собі на багато менше, ніж дорослий, тому що має обмежений життєвий досвід, а значить і менше матеріалу для уявлення [2].

На формування особистості дошкільника впливають основні види діяльності, які він виконує, розвиток мовлення та пізнавальної сфери, але найважливіше значення у цьому процесі мають розвиток самосвідомості й самооцінки, спонукальної сфери, динамічної і змістової сторін емоцій та почуттів [3].

1.2. Специфіка освітнього процесу в закладах дошкільної освіти

Законодавством про освіту визначено, що «освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток

особистості, шляхом формування та застосування її компетентностей» (Ст.1. ЗУ «Про освіту»). В новому Законі України «Про дошкільну освіту» термін «дошкільна освіта» вживається в такому значенні: «Дошкільна освіта - процес і результат всебічного розвитку, виховання, навчання, соціалізації дітей та формування у них необхідних життєвих навичок і компетентностей до початку здобуття початкової освіти.

Дошкільна освіта є невід'ємною та надзвичайно важливою складовою системи освіти в Україні, виступаючи першим рівнем безперервної освіти та стартовою платформою для особистісного розвитку кожної дитини. В умовах сучасних суспільних змін, включаючи законодавчі нововведення та вплив зовнішніх факторів, таких як воєнний стан, освітній процес у дошкільних закладах набуває особливого значення. Нормативно-правове регулювання дошкільної освіти в Україні є багатограним та включає ряд законодавчих актів, що визначають засади її функціонування. Основоположними законодавчими актами, що регулюють сферу дошкільної освіти в Україні є Конституція України, Закон України «Про освіту» та Закон України «Про дошкільну освіту». Ці закони визначають загальні принципи, структуру та завдання системи освіти, а також особливості функціонування дошкільних навчальних закладів. Ключову роль у визначенні змісту дошкільної освіти відіграє Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО), який є державним стандартом та містить вимоги до обов'язкових компетентностей і результатів освіти дітей дошкільного віку (до 6-7 років). Оновлена редакція БКДО, затверджена у 2021 році, спрямована на забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою в контексті реформи «Нова українська школа» та визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання за освітніми напрямами. Крім основних законів та БКДО, функціонування дошкільних закладів регулюється рядом інших нормативних документів, таких як «Положення про дошкільний навчальний заклад», затверджене постановою Кабінету Міністрів України та Змінами до Положення про

дошкільний навчальний заклад, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2023р. №1022. Зміни, внесені новим Законом та Положенням, спрямовані на покращення якості дошкільної освіти та приведення її у відповідність до сучасних вимог. Численні інструктивно-методичні листи та рекомендації Міністерства освіти і науки України деталізують різні аспекти організації освітнього процесу, включаючи планування, методичну роботу, безпеку життєдіяльності та інші важливі питання. Новий Стандарт МОН розробило з метою підготовки проєктів нормативно-правових актів у сфері дошкільної освіти, необхідних для реалізації акону України «Про дошкільну освіту». Стандарт – це нормативний документ, який регламентує вимоги до освіти дітей дошкільного віку діяльності ЗДО та всіх учасників освітнього процесу. У Стандарті автори визначають мету функціонування системи дошкільної освіти: забезпечувати цілісний і всебічний розвиток дитини шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок і компетентностей. Освітній процес у ЗДО потрібно спрямувати на розвиток особистості, обдарувань кожної дитини, а також досягнення результатів, визначених Стандартом. Зміст Стандарту передбачає також участь батьків дитини в розвитку її компетентностей. Зокрема, батьки вихованців зобов'язані сприяти досягненню їхньою дитиною результатів, передбачених освітньою програмою, з урахуванням рекомендацій педагогічних працівників. Таким чином, можна стверджувати, що розгалужена система нормативно-правових актів, що включає як загальні закони, так і конкретні положення та методичні рекомендації, відображає комплексний та всебічний підхід до управління дошкільною освітою в Україні. Наявність як законодавчої бази, що встановлює основні принципи, так і більш детальних інструкцій, що регулюють практичні аспекти діяльності дошкільних закладів, забезпечує стабільність та водночас гнучкість системи, дозволяючи їй адаптуватися до різних потреб та обставин.

Нормативно-правова база визначає головну мету освітнього процесу в дошкільному віці - це забезпечення цілісного розвитку особистості дитини, враховуючи її індивідуальні задатки, нахили, здібності та потреби. Закон України «Про дошкільну освіту» визначає ряд ключових завдань, спрямованих на досягнення цієї мети, серед яких збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини; виховання любові до України, поваги до родини, народних традицій і звичаїв, державної мови та національних цінностей; формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей та набуття соціального досвіду; виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти, забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту; а також здійснення соціально-педагогічного патронату сімей.

Особлива увага в освітньому процесі приділяється формуванню моральних норм, набуттю життєвого соціального досвіду та розвитку свідомого ставлення дитини до себе, оточення та довкілля. Ці цілі та завдання тісно пов'язані з принципами Нової української школи, яка наголошує на створенні сприятливого середовища для особистісного зростання дитини та розвитку її життєвих компетентностей. Важливим аспектом є також підготовка дітей до майбутніх викликів шляхом розвитку здатності до співпраці, критичного мислення та емоційної стійкості. Послідовне акцентування на цілісному розвитку дитини в усіх аспектах її становлення – фізичному, когнітивному, соціальному, емоційному та духовному – відображає глибоке розуміння важливості раннього дитинства як визначального етапу в житті людини. Мета не обмежується лише підготовкою до школи, а охоплює формування всебічно розвиненої особистості, здатної до самореалізації та гармонійної взаємодії зі світом. Такий підхід вимагає від педагогів застосування різноманітних методів та видів діяльності, що сприяють розвитку всіх цих аспектів. Основними формами організації освітнього процесу в дошкільному закладі є спеціально

організована навчальна діяльність (заняття), ігри, самостійна діяльність дітей, індивідуальна робота, спостереження та екскурсії.

Гра є провідною діяльністю дітей дошкільного віку та використовується як самостійна форма організації освітнього процесу, так і як частина заняття. Вона є не лише розвагою, але й потужним інструментом для пізнання світу, розвитку уяви, творчості та соціальних навичок. У процесі гри діти розвивають координацію рухів, мовленнєві навички, вчать співпрацювати, розв'язувати проблеми, висловлювати свої думки та емоції. Особливо цінною є вільна гра, яка сприяє розвитку самовираження, ініціативи та самостійності дитини. Різні види ігор, такі як сюжетно-рольові, конструктивні та ігри з правилами, підтримують різні аспекти розвитку, включаючи соціальну взаємодію, емоційний інтелект, когнітивні функції та фізичну активність. Гра інтегрується в усі форми освітнього процесу в дошкільному закладі, включаючи заняття, де ігрові методи навчання роблять процес більш захоплюючим та ефективним. Створення сприятливого ігрового середовища, що надає можливості для індивідуальної та групової гри, є важливим завданням педагогів.

Самостійна діяльність дітей організовується щодня в усіх вікових групах та сприяє розвитку їхньої самостійності, ініціативності, творчості та пізнавальної активності у різних сферах, таких як художня, рухова, мовленнєва, ігрова та дослідницька.

У освітньому процесі використовуються різноманітні методи навчання, включаючи вербальні, наочні та практичні методи, а також продуктивні види діяльності, такі як малювання, ліплення та конструювання. Важливе значення має створення розвивального середовища, яке включає природні, предметні та соціальні умови. Поєднання структурованих занять з ігровою та самостійною діяльністю відображає прагнення до збалансованого підходу в дошкільній освіті. З одного боку, організовані заняття забезпечують цілеспрямоване засвоєння знань та формування навичок під керівництвом

педагога. З іншого боку, ігрова та самостійна діяльність створюють умови для вільного розвитку дитячої ініціативи, творчості та пізнавальної активності. Різноманітність форм організації освітнього процесу дозволяє враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей, а також сприяє їхньому всебічному розвитку. Гнучкість у виборі формату навчання, включаючи можливість переходу на різні форми, демонструє адаптивність системи дошкільної освіти до сучасних викликів, зокрема до питань безпеки. Це забезпечує безперервність освітнього процесу навіть у складних умовах, хоча й вимагає від педагогів та батьків нових підходів до організації навчання та взаємодії.

Важливим аспектом формування особистості дитини дошкільного віку є соціально-емоційний розвиток. Він включає розвиток емоційної сфери, соціальних навичок, здатності до взаємодії з однолітками та дорослими. Цей процес передбачає навчання дітей розуміти та керувати своїми емоціями, будувати стосунки та орієнтуватися в соціальних ситуаціях. Дошкільний заклад створює умови для спілкування дітей між собою та з дорослими, допомагає засвоювати соціальні норми та правила, розвивати навички спілкування, емпатії, співпраці та розв'язання конфліктів. Важливим є формування емоційної грамотності, тобто здатності розпізнавати, називати та адекватно виражати власні емоції, а також розуміти емоційний стан інших людей. Для підтримки соціально-емоційного розвитку використовуються різні стратегії та програми, такі як рольові ігри, групові вправи, обговорення, аналіз літературних творів. В умовах воєнного стану особливого значення набуває надання психологічної підтримки дітям, забезпечення їхньої емоційної та фізичної безпеки, а також психологічне розвантаження.

Усвідомлення взаємозв'язку між соціальним та емоційним розвитком є ключовим для ефективної педагогічної роботи. Здатність дитини розуміти свої почуття та емоції інших безпосередньо впливає на її вміння налагоджувати стосунки та успішно взаємодіяти в соціальному середовищі.

Тому в дошкільних закладах приділяється значна увага розвитку обох цих аспектів в комплексі.

Особлива увага до психологічної підтримки та емоційної стійкості дітей в умовах війни підкреслює важливу соціальну роль дошкільних закладів. Вони стають не лише освітнім, а й психологічним осередком, де діти можуть отримати необхідну підтримку для подолання травматичних переживань та адаптації до нових реалій.

Новий Закон України «Про дошкільну освіту» вносить зміни щодо ролі педагога в освітньому процесі. Вона полягає у створенні сприятливого та стимулюючого навчального середовища, підтримці розвитку дитини, застосуванні ефективних методів навчання та виховання. Важливими є знання педагогом психології дитячого віку та вміння використовувати різноманітні засоби та методи розвитку, виховання та навчання. Педагогічні працівники повинні дотримуватися етичних та професійних стандартів, а також постійно підвищувати свою кваліфікацію.

Сучасний освітній процес у дошкільних закладах України відбувається в умовах значних викликів, пов'язаних з воєнним станом, що зумовлює необхідність забезпечення безпеки, надання психологічної підтримки та адаптації до можливих перебоїв у навчанні. Саме тому, пріоритетним завданням закладу освіти є створення безпечного навчального середовища, включаючи обладнання укриттів та підготовку персоналу до дій у надзвичайних ситуаціях. Не менш важливою є психологічна підтримка дітей, їхніх родин та педагогів, спрямована на подолання наслідків стресу та травм. Забезпечення доступної та інклюзивної освіти для всіх дітей, включаючи дітей з особливими освітніми потребами та дітей з родин внутрішньо переміщених осіб, залишається актуальним завданням. Важливим є також зміцнення партнерства між дошкільними закладами, родинами та громадами для забезпечення всебічного розвитку та благополуччя дітей.

1.3. Особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку в умовах дистанційного навчання

Буремні події поділили життя кожного українця на до та після 24 лютого 2022 року. Суттєвих змін в умовах воєнного стану зазнала сфера життя суспільства, особливо освітня галузь, зокрема дошкільна. Реалії сьогодення такі, що частина ЗДО тимчасово призупинила свою роботу, частина повністю або частково зруйновані, виникла нагальна потреба в організації дистанційного навчання для дітей дошкільного віку. Нормативна база створює правове підґрунтя для запровадження дистанційного навчання в дошкільній освіті та педагогічні умови його реалізації. З початком повномасштабної війни, питання організації освітнього процесу у ЗДО регламентовано листом МОН № 1/3371-22 від 06.03.2022 «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій». Міністерством освіти і науки України спільно з державною установою «Український інститут розвитку освіти» розроблено та затверджено методичні рекомендації для працівників ЗДО на період дії воєнного стану в Україні. Згідно листом МОН від 02 квітня 2022 р. №1/3845-22 «Про рекомендації для працівників ЗДО на період дії воєнного стану в Україні» окреслені пріоритетні напрями дошкільної галузі на всіх рівнях (державному, регіональному, місцевому), визначаються особливості організації діяльності ЗДО у воєнний час; обґрунтовується першочергові завдання; стратегії роботи керівників та педагогів ЗДО на період дії воєнного стану в Україні» (Про рекомендації для працівників закладів, 2022). Крім вищезазначених листів МОН щорічно надає Рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти на навчальний рік, де зазначаються питання щодо формату роботи закладів дошкільної освіти, а саме: очний, змішаний, дистанційний.

Враховуючи нові виклики та реалії, необхідно вибудувати гнучку організаційно-методичну систему організації освітнього процесу в ЗДО, яка

ґрунтується на ідеї гуманістичної педагогіки, теорії природо відповідності, ідеї солідарної відповідальності держави, громади, родини, фахівців педагогічної освіти й інших професій освітньої діяльності дітей раннього і дошкільного віку [5].

Аналіз моделей дистанційної освіти

До введення воєнного стану про дистанційне навчання дошкільників йшла мова у роботі О. Косенчук, І. Новик «Організація діяльності закладів дошкільної освіти в період пандемії» (2020, с. 20-21) та «Рекомендаціях щодо забезпечення якості дошкільної освіти України в умовах карантину» (2021). На даний час питання дистанційного навчання широко обговорюється науковцями, викладачами, педагогами ЗДО на Всеукраїнських наукових конференціях, семінарах та на шпальтах відомих видань. Л.Зімакова та ін. розглядали позитивні та негативні сторони залучення дітей дошкільного віку до дистанційного навчання. Вони довели, що в умовах воєнного стану освіта дошкільників не повинна перериватися, педагоги, діти, їхні батьки повинні взаємодіяти як суб'єкти освітнього процесу. Визначено режими дистанційного навчання дошкільників – синхронний та асинхронний, сучасні освітні онлайн-інструменти, якими можуть користуватися і вихователі ЗДО, і батьки дітей дошкільного віку [6].

Проведемо термінологічний аналіз педагогічної сутності поняття «дистанційне навчання». «Дистанційна форма здобуття дошкільної освіти — це індивідуалізований процес здобуття дошкільної освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому освітньому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій, за обов'язкової участі батьків вихованців» (Положення про дистанційну форму здобуття дошкільної освіти, 2025, п. 1.2); «організація освітнього процесу в умовах віддаленості одне від одного

його учасників та їхньої опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікативних технологій» (Косенчук, & Новик, 2020, с. 19); «комплекс інструментів, що забезпечують організацію освітнього процесу із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у зручній для здобувачів освіти спосіб і час» (Рекомендації щодо забезпечення, 2021, с. 12); «організацію партнерської освітньої взаємодії в умовах віддаленості вихователя від дітей та їх батьків (дорослих, які доглядають за дітьми), що функціонує синхронно та/чи асинхронно на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій» (Л. Зімакова 2022, с.93); «дистанційна форма освіти – це організація освітнього процесу із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у зручній для здобувачів освіти спосіб і час» (О.Косенчук, 2022, с.152). Дистанційна форма організовується з метою забезпечення права дитини на здобуття дошкільної освіти з урахуванням її індивідуальних особливостей, потреб, інтересів, здібностей і можливостей тощо; забезпечення для дитини доступності здобуття дошкільної освіти незалежно від місця її перебування тощо (Положення про дистанційну форму здобуття дошкільної освіти, 2025, п. 1.3).

У дистанційному навчанні існують два основні режими – синхронний та асинхронний, які визначають характер взаємодії учасників освітнього процесу – спілкування одночасне (безпосереднє) чи з затримкою у часі (опосередковане). «Асинхронний режим — взаємодія між учасниками освітнього процесу, яка відбувається із затримкою у часі та із застосуванням інтерактивних освітніх платформ, соціальних мереж тощо; синхронний режим — взаємодія між учасниками освітнього процесу, під час якої вони одночасно перебувають у цифровому освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відеоконференції» (Положення про дистанційну форму здобуття дошкільної освіти, 2025, п. 1.2). Суб'єктами дистанційного навчання в дошкільній освіті виступають діти дошкільного

віку, їх батьки або інші законні представники дітей, педагоги, асистенти дітей з особливими потребами.

В даний час фокус наукових досліджень спрямований на вивчення питання щодо впливу дистанційної форми освіти на розвиток когнітивної, емоційної та соціальної сфер у дітей та вивчення факторів, що захищають її від дії стресу і попереджають виникнення психологічних ризиків. Сьогодні особливого значення набуває проблема пошуку ресурсів і шляхів подолання труднощів розвитку в дошкільному дитинстві.

Питання ефективності онлайн-навчання дітей у дитячому садку є суперечливим з огляду на закономірності розвитку дитячого мозку і може використовуватися лише у кризових умовах із застереженням. Аналіз останніх досліджень і публікацій наголошують, що «гібридна модель не може замінити дошкільнятам цілісності світосприйняття, пізнання об'єктивної дійсності через власний досвід і відкриття, через реальні соціальні ситуації та зв'язки» [7].

До 4,5 років найактивніше працюють сенсори дитини (слух, нюх, смак, зір, тактильні відчуття), йде швидкий розвиток вестибулярного апарату, що є фундаментом центральної нервової системи, тому до 4,5 років вдаватися до розвитку дитини онлайн-засобами є вкрай небажаним. У цей же час закладаються і базові системи – формуються вищі коркові аналізатори мозку, дитина вчиться аналізувати навколишній простір і соціальні зв'язки.

У віці від 4,5 до 6 (7) років активно розвивається права півкуля мозку (півкуля образів), яка відповідає за обробку цілісної картини світу на основі образів, руху, ритму, емоцій, інтуїції, зовнішнього мовлення, інтегрованого мислення. І для пізнавальної активності дітей в умовах кризових явищ тимчасово може використовуватися гібридна модель.

«Здобуття освіти за дистанційною формою здійснюється за наявності системотехнічного забезпечення та навчально-методичних ресурсів. Системотехнічне забезпечення включає: комп'ютерну техніку або електронні

пристрої; електронні освітні ресурси; доступ до мережі Інтернет» (Положення про дистанційну форму здобуття дошкільної освіти, 2025, п. 2.1). Отже, під час організації онлайн-роботи з дітьми дошкільного віку в режимі реального часу педагогу доцільно дотримуватися позицій, що забезпечать успішність та дотримання гігієнічних вимог.

З метою запобігання проблемам зору та серцево-судинним захворюванням необхідно дотримуватись вимог Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України 24.03.2016 №234 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 14 квітня 2016 №563/28693. У розділі XII «Вимоги до розпорядку дня і навчання, організації життєдіяльності, рухової активності дітей» зазначено, що «перегляд розважальних телепередач, мультфільмів і діафільмів для дітей дошкільного віку допускається не частіше 1 разу на день. Тривалість перегляду розважальних телевізійних передач не повинна перевищувати 20 хвилин на день для дітей 3-4 років і 30 хвилин для дітей 5-6 років» [8]. А у разі, коли дитині необхідно взаємодіяти з гаджетами, дотримуватися таких правил: «Заняття з використанням комп'ютерів дозволяється проводити для дітей старшого дошкільного віку два рази на тиждень (не більше одного разу протягом дня). Безперервна тривалість роботи з комп'ютером не повинна перевищувати 10 хвилин. Після занять з дітьми проводять зорову гімнастику. Для дітей з хронічними захворюваннями, дітей, що часто хворіють (після перенесених захворювань протягом 2 тижнів), дітей з порушеннями зору тривалість занять з комп'ютером зменшується до 5-7 хвилин. Для роботи з комп'ютером необхідно забезпечити раціональну організацію робочого місця: меблі повинні відповідати зросту дитини, верхня горизонталь екрана відеомонітора повинна знаходитися на рівні очей, відстань від очей до екрана – не менше 50 см. Заняття з використанням електронних технічних засобів навчання (далі - ТЗН) з дітьми молодшого та середнього дошкільного віку проводяться у разі

згоди батьків не більше 10 хвилин. Для дітей старшого дошкільного віку безперервна тривалість занять з використанням ТЗН (інтерактивні дошки, відеопроєктори тощо) не повинна перевищувати 15 хвилин» [8].

Основний психічний феномен, який аналізується у рамках теми – це розвиток когнітивних (увага, пам'ять, мислення), емоційних (емоційна стійкість, саморегуляції) і соціальних (комунікативні навички) компонентів у дітей дошкільного віку. На думку Т.В. Дудкевич, «найважливіше завдання дошкільного виховання – розвиток довільної уваги». Саме розвиток уваги допоможе дитині в майбутньому «виконувати вказівки вчителя і контролювати себе» [4]. Та під час дистанційного навчання треба створити психолого-педагогічні умови розвитку уваги, а саме: організація спілкування дитини з дорослим відповідно до віку дитини; ігрова та пізнавальна діяльність, які нерозривно пов'язані. В закладі дошкільної освіти педагог створює предметне середовище, де дитина самостійно чи разом з дорослим діє з різноманітними предметами та допомагає опанувати нові способи дії з ними у контексті розвитку ігрової діяльності. «Увага підтримується, коли дошкільник активний щодо предмета, обстежує його, відкриваючи в ньому щось нове» [4]. На думку В.В.Іванової, «наявність психологічно- безпечного розвиваючого середовища в ЗДО виступає в якості необхідної умови розкриття, прояву та розвитку особистісного потенціалу дитини, її індивідуальності». Також важливими у розвитку дошкільника - є використання спеціальних ігор і вправ на розвиток уваги, які включають розумову і рухову активність дітей, ігор-драматизацій, розв'язування лабіринтів тощо.

«Важливе значення для розвитку уваги дитини має режим дня, який служить зовнішнім засобом її організації, полегшує переключення, розподіл, концентрацію уваги» [4]. Вдома дітям дошкільного віку важко самоорганізуватися у виконанні режиму. Найчастіше вони виступають маніпуляторами та змушують батьків поступатися щодо виконання режиму,

що є негативним моментом у розвитку дитини не тільки когнітивних компонентів, але й емоційних та фізичних.

Зважаючи на те, що час онлайн-спілкування працівників садочка із вихованцями обмежений Санітарним регламентом для дошкільних навчальних закладів (пункти 8, 9, 11 розділу 12), МОН рекомендує провадити освітню діяльність через батьків, як учасників освітнього процесу у форматі «педагог-батьки-дитина» (лист МОН №1/11679-22 від 04.10.2022 року «Щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти та захисту законних прав працівників»). Таким чином, можемо стверджувати, що вдома батьки на 100% не створять психолого-педагогічні умови розвитку уваги дошкільника. І мова не тільки про режим дня, а й про інші аспекти й чинники розвитку дитини.

«Особливу увагу у віці 3-7 років слід приділяти розвиткові елементів довільної пам'яті» [4]. Це можна досягти шляхом постановки перед дітьми різноманітних та ускладнюваних мнемічних завдань під час будь-яких видів діяльності. «Високі можливості довільної пам'яті дошкільника виявляються у сюжетно-рольовій грі, тому дорослий повинен створювати всі умови для її розвитку» [4]. І тут треба зазначити, що не всі батьки можуть сьогодні створити умови для проведення сюжетно-рольових ігор в повному обсязі. В першу чергу батьки наразі дбають про безпеку дітей, тому багато родин змушені переїхати в інші регіони нашої країни чи за її межі, де про ігровий простір для дітей думають в останню чергу. Крім того, спостереження за дітьми старшого дошкільного віку дозволяють зробити висновок, що дітям важко стало запам'ятати віршик, переказати оповідання своїми словами тощо. З великою вірогідністю можна стверджувати, що пам'ять у дітей не розвинена достатньо.

Вивчаючи психолого-педагогічні умови розвитку мислення, Т.В.Дудкевич зробила висновок: у розвитку мислення слід забезпечувати гармонійне поєднання його мотиваційних та операційних компонентів;

загальними умовами формування пізнавальної мотивації є демократичний стиль виховання дитини; розвитку операцій мислення сприяє порівняння, узагальнення, аналіз у роботі з художньою літературою, при організації спостережень, спеціальних занять; на формування операцій мислення рекомендуються спеціальні вправи з використанням предметного матеріалу; формування мислення повинно спрямовуватися на освоєння дитиною оточуючої дійсності у контексті творчого ставлення дитини до оточуючого [4]. Таким чином, дистанційне навчання може як позитивно, так і негативно впливати на розвиток мислення дошкільника: з одного боку, воно розвиває самостійність, гнучкість мислення та навички роботи з технологіями, а з іншого — обмежує соціалізацію, живий досвід та може призвести до зниження ефективності через технічні труднощі та відсутність інтернету, що є критично важливим для розвитку мислення в цьому віці.

Одним із серйозних занепокоєнь щодо дистанційного навчання є його вплив на соціалізацію дошкільників. Загальновизнаним у вітчизняній і зарубіжній психології є положення про те, що взаємодія з дорослими виступає простором розвитку і чинником становлення особистості дитини в дошкільному дитинстві [11]. Т.В.Дудкевич в своїй роботі теж схилилася до думки, що «найважливішим фактором психічного розвитку дошкільника є його спілкування із дорослим» [4]. Саме під час спілкування з дорослим діти опановують норми і правила поведінки у суспільстві. Водночас дослідники спілкування між однолітками у дошкільному віці підкреслюють особливу роль у загальному психічному розвитку дитини порівняно із спілкуванням з дорослими. На думку психологів, у спілкуванні з однолітками створюються умови, що забезпечують дитині самопізнання й самооцінку. Таке спілкування створює сприятливі умови для творчого потенціалу дитини в умовах відсутності обмежень та контролю з боку дорослих [4].

Відсутність живого спілкування з однолітками та вихователями може призвести до почуття ізольованості, зниження комунікативних навичок та

проблем із психічним здоров'ям, таких як депресія та тривожність. В.В.Іванова в своєму дослідженні зазначала, що «важливу роль в організації ефективного педагогічного спілкування відіграє «механізм зворотнього зв'язку», можливість отримання інформації про результати дій і вчинків, що здійснюються в діаді «вихователь-дитина». Науковці довели, що тривале перебування в ізоляції під час дистанційного навчання може негативно впливати на емоційний стан дітей, їхню мотивацію та успішність. Особливо вразливими є діти та підлітки, для яких соціальна взаємодія є важливою частиною розвитку. На думку В.В. Іванової «неоднозначність соціальної ситуації розвитку в даний час, дестабілізуючий вплив певних соціокультурних феноменів, породжують кризу психологічних механізмів адаптації особистості, що виявляється в дезінтеграції психіки, психологічних ризиках розвитку; інтенсифікації процесів соціально-психологічної деформації, яка формує психологічні умови можливості виникнення адиктивної і девіантної поведінки; в зниженні здібностей встановлення емоційно близьких міжособистісних відносин; емоційної нестабільності». Поряд з цим посилюється суб'єктивна незадоволеність, тривожність, знижується рівень психоемоційного благополуччя дітей, що продукує виникнення тривоги і агресивності, які свідчать про психологічне неблагополуччя [19].Тому, необхідно знаходити баланс між дистанційним та очним навчанням, щоб забезпечити повноцінний розвиток дітей.

Вплив цифрових технологій на розвиток когнітивної, емоційної та соціальної сфер у дітей

Останнім часом багато досліджень було присвячено питанню цифровізації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Впровадження цифровізації в освітній простір стало предметом дослідження зарубіжних науковців, а саме: К.Бассет, М.Деузе, М.Хенд, Г.Грибер. та вітчизняних – М.Лещенко, П.Матюшко, В.Ребрина, І.Колеснікової, О.Орлової.

Дошкільник XXI століття – це дитина, яка є активним користувачем цифрових пристроїв [25]. Усе частіше з'являються нові технології, орієнтовані на дошкільний вік: комп'ютерні ігри для розвитку математичних здібностей, ігри з розвитку пам'яті, уваги, мислення, уяви; програми, що сприяють мовному розвитку; ігри-подорожі; арт-студії, що стимулюють творчий розвиток дитини тощо. Цифрове середовище робить дошкільний освітній процес наочним, формує інформаційну культуру дитини, активують розвиток розумово-аналітичних, дослідницьких здібностей [25]. Разом з тим, ранній і неконтрольований доступ до технологій – виклик для фахівців у сфері освіти й психології. Цифрова присутність у житті дошкільників зростає стрімко, випереджаючи їхню психологічну готовність. Через несформовану емоційну саморегуляцію та критичне мислення підвищуються ризики впливу шкідливого контенту та цифрової залежності.

Науковці Київського столичного університету імені Бориса Грінченка вважають, що «у сучасних умовах цифровізації зростає ризик впливу гаджетів і контенту на психіку дитини». Дослідження підтверджують: цифрове перевантаження спричиняє: емоційні порушення, поведінкові відхилення, когнітивні труднощі.

Основні прояви емоційних порушень у дітей через цифрове перевантаження - емоційна нестабільність, надмірна збудливість, апатія; необґрунтовані сльози, істерики, тривожність; агресивність, зниження емпатії та емоційної чутливості; розлади сну, страхи, нав'язливі дії.

Основні прояви поведінкових порушень у дітей через цифрове перевантаження є імпульсивність, гіперактивність або млявість; неслухняність, ігнорування правил; зниження самоконтролю, конфліктність, агресія у відповідь на заборону гаджета; труднощі в очікуванні, низька витривалість до фрустрації.

Основні прояви когнітивних порушень у дітей через цифрове перевантаження - розсіяна увага, нестійка пам'ять; фрагментарне,

уповільнене мислення; залежність від візуальної стимуляції; зниження інтересу до логіки, конструктивної гри, читання.

Науковці зазначають, що цифрове середовище для дошкільників несе: психологічні ризики, а саме:

Фізичні й режимні наслідки:

- дефіцит рухової активності;
- порушення режиму дня (сон, харчування, прогулянки);
- інформаційна дезорієнтація через відсутність контролю збоку дорослих.

Когнітивні та емоційні ризики:

- надмірна збудливість, дратівливість;
- розлади сну, перевантаження нервової системи;
- зниження концентрації, уваги, мовлення;
- формування цифрової залежності.

Соціальні та поведінкові ризики:

- втрата інтересу до живого спілкування;
- порушення процесу соціалізації;
- наслідування агресивних моделей поведінки;
- зниження емпатії через відсутність емоційного зворотного зв'язку.

Таким чином, цифрове середовище має не лише освітній потенціал, але й реальні психологічні ризики для дошкільників. Необхідна своєчасна діагностика емоційних, поведінкових і когнітивних порушень. У системі ЗДО недостатньо ефективних механізмів діагностики та профілактики цифрових ризиків, що ускладнює реагування. Психологи та педагоги потребують сучасних інструментів оцінки та підтримки психоемоційного стану дитини в умовах цифровізації. Комплексний підхід – запорука психічного здоров'я та гармонійного розвитку дошкільників у цифрову епоху.

Висновки до розділу 1

Грунтовний - теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та наукових джерел, дозволив нам визначити основні закономірності розвитку дітей дошкільного віку. Узагальнення наукових підходів засвідчило, що дошкільний період є критичним етапом становлення когнітивної, емоційної та соціальної сфер, які формуються під впливом цілеспрямованої освітньої взаємодії та середовища.

Освітній процес у закладах дошкільної освіти є складним та багатогранним явищем, що регулюється широким спектром нормативно-правових актів. Розгляд специфіки організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, з опорою на чинну нормативно-правову базу, дав змогу визначити ключові принципи, вимоги та стандарти, що регулюють зміст, умови та форми роботи з дітьми. Було з'ясовано, що сучасна система дошкільної освіти спрямована на забезпечення цілісного розвитку кожної дитини та орієнтується на розвиток особистості дитини, враховуючи її індивідуальні потреби і потенціал, а також намагається забезпечити психологічний комфорт та безпечні умови навчання.

Сьогодні особливого значення набуває проблема пошуку ресурсів і шляхів подолання труднощів розвитку в дошкільному дитинстві. Особлива увага була приділена аналізу психічного розвитку дітей дошкільного віку в умовах дистанційного навчання. Було з'ясовано, що фокус наукових досліджень спрямований на вивчення питання щодо впливу дистанційної форми освіти на розвиток когнітивної, емоційної та соціальної сфер у дітей та вивчення факторів, що захищають її від стресу і попереджають виникнення психологічних ризиків. Вивчення різних моделей дистанційної освіти показало, що цифрові технології можуть виступати як ефективним засобом розвитку пізнавальної активності, так і чинником, що створює додаткові труднощі у сфері емоційного та соціального ставлення дитини.

Теоретичний аналіз підтвердив, що використання дистанційних форматів потребує адаптації змісту та методів взаємодії, залучення батьків, а також забезпечення педагогами підтримувального та розвивального середовища.

Таким чином, зібрані теоретичні положення слугуватимуть підґрунтям для подальшого емпіричного дослідження та обґрунтування практичних рекомендацій у наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Мета, завдання та організація емпіричного дослідження

Дистанційне навчання, яке активно впроваджується в закладах дошкільної освіти, вимагає аналізу психічного розвитку дітей, а саме: розвиток когнітивних (уваг, пам'ять, мислення), емоційних і соціальних компонентів у дітей дошкільного віку.

Метою емпіричного дослідження є виявлення рівня розвитку психічних процесів дітей в умовах дистанційного навчання. Зокрема, дослідження спрямоване на вивчення того, як зміни в освітньому процесі впливають на різні аспекти когнітивної діяльності, такі як увага, пам'ять, мислення, емоційну та соціальну сфери. Учасниками освітнього процесу є батьки і педагоги, тому нам важливо було оцінити труднощі, з якими вони стикаються під час дистанційного навчання.

Для досягнення зазначеної мети було сформульовано кілька основних завдань дослідження:

1. Аналіз когнітивних процесів дітей під час навчання онлайн. Дослідження змін в увазі, мисленні та пам'яті в нових умовах.
2. Дослідження рівня тривожності дітей. Визначення емоційно-вольової сфери у дітей-дошкільників, факторів щодо можливого характеру емоційного досвіду дитини в ситуаціях.

3. Оцінка рівня соціального розвитку у дітей дошкільного віку, які навчаються онлайн.

4. Оцінка труднощів, з якими стикаються діти, батьки і педагоги під час дистанційного навчання.

5. Розробка рекомендацій для покращення організації освітнього процесу: на основі отриманих результатів дослідження запропонувати практичні рекомендації щодо забезпечення гармонійного розвитку дітей в умовах дистанційного навчання.

Емпіричне дослідження було організоване у кілька етапів, кожен з яких мав своє значення для отримання валідних та надійних даних.

1. Етап підготовки. На цьому етапі було визначено базу дослідження, сформульовано мету та завдання. Визначено критерії вибору респондентів (діти, педагоги, батьки) та методи збору даних (діагностування, тестування, анкетування, спостереження). Було також розроблено інструменти для збору даних, такі як анкети та опитувальники, спрямовані на вивчення різних аспектів психічного розвитку.

2. Вибірка респондентів. Для дослідження було відібрано вибірку дітей різних закладів освіти, які навчаються дистанційно.

3. Збір даних. Основним методом збору даних було діагностування (для дітей), тестування (для дітей), анкетування (для батьків) та онлайн-опитування (для педагогів). Опитувальник містив як закриті, так і відкриті питання, які дозволяли педагогам поділитися своїм досвідом дистанційного навчання.

Емпіричне дослідження проводилося у закладах освіти м. Кривий Ріг, експериментальна вибірка охоплює 45 дітей, вікова категорія досліджуваних – 5-6 років та 45 педагогів ЗДО.

Завдання були сконцентровані на:

1. Рівень розвитку психічних процесів (увага, пам'ять, мислення, сприйняття, уява, мовлення).

2. Особистісну сферу (виявлення самооцінки дитини).
3. Загальна обізнаність (виявлення знань дитини про навколишній світ).
4. Рівень емоційного стану.
5. Рівень соціалізації.

2.2. Результати дослідження: аналіз когнітивної, емоційної та соціальної сфер дітей

У таблиці 2.1. наведено розподіл досліджуваних за рівнем психічного розвитку.

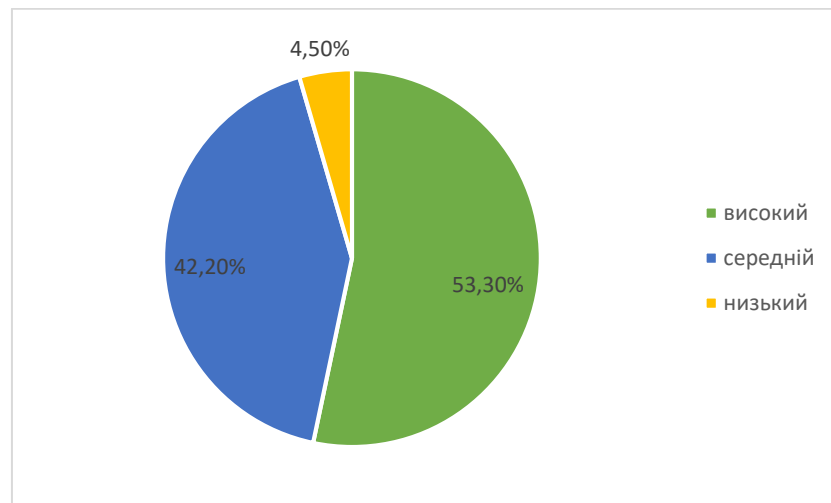
№ з/п	Заклад дошкільної освіти	Вік дитини	1. «Драбинка» (самооцінка)	2. «Небулиці» (загальна обізнаність)	3. «Пори року» (загальна обізнаність)	4. «Знайди таку ж картинку» (увага)	5. «10 предметів» (пам'ять)	6. «Знайди сім'ю» (мислення)	7. «Рибка» (мислення)	8. «Малюнок людини» (образних і просторових уявлень)	9. Послідовні картинки» (мова, мислення)	10. «Розрізні картинки 4-складові» (сприйняття)	11. «На що це схоже?» (уява)	Результати дослідження
1	КЗДО №149 КМР	5		2	2	2	2	2	2	0	2	2	1	17В
2	КЗДО №149 КМР	5		2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	17В
3	КЗДО №149 КМР	5		1	2	2	2	2	2	0	2	2	1	16В
4	КЗДО №149 КМР	5		1	2	2	2	1	2	2	2	2	1	17С
5	КЗДО №149 КМР	5		1	2	2	2	2	2	1	2	2	1	17С
6	КЗДО №149 КМР	5,5		2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	19В
7	КЗДО №149 КМР	6		2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	19В
8	КЗДО №149 КМР	6		2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	18В
9	КЗДО №149 КМР	6		2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	19В
10	КЗДО №149 КМР	5		2	0	2	2	1	2	0	2	2	1	14С
11	КЗДО №149 КМР	5,3		2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	15С
12	КЗДО №149 КМР	5		2	2	2	2	1	2	2	1	2	1	17В

13	КЗДО №149 КМР	6		1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	13С
14	КЗДО №149 КМР	5,6		2	1	1	2	2	1	2	2	2	2	17В
15	КЗДО №149 КМР	6		2	1	2	1	2	2	2	2	2	1	17В
16	КЗДО №149 КМР	5,4		2	2	2	1	1	2	1	2	2	2	17В
17	КЗДО №149 КМР	6		2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	17В
18	КЗДО №149 КМР	5,3		1	1	2	2	1	2	1	2	2	1	15С
19	КЗДО №149 КМР	6		2	2	2	2	1	2	2	2	2	1	18В
20	КЗДО №149 КМР	6		1	1	2	2	1	2	1	1	2	1	14С
21	КЗДО №149 КМР	5,6		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20В
22	КЗДО №149 КМР	6		2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	17В
23	КЗДО №149 КМР	6		2	1	2	1	1	2	1	1	2	1	14С
24	КЗДО №149 КМР	5,8		1	1	2	1	1	2	2	1	1	1	13С
25	КЗДО №149 КМР	6		2	1	2	2	2	2	1	2	2	1	17В
26	КЗДО №149 КМР	5		2	2	2	2	1	2	1	1	2	1	16В
27	КЗДО КТ №75 КМР	5,2		1	1	2	1	1	1	2	1	2	1	13С
28	КЗДО КТ №75 КМР	5		2	1	2	2	2	2	1	2	2	1	17В
29	КЗДО КТ №75 КМР	6		1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	12С
30	КЗДО КТ №75 КМР	6		1	2	2	2	1	2	1	1	2	2	16В
31	КЗДО КТ №75 КМР	6		2	1	1	1	1	1	2	1	2	1	13С
32	КЗДО КТ №75 КМР	6		1	2	2	2	1	2	1	1	2	2	16В
33	КЗДО КТ №75 КМР	6		2	1	2	1	1	1	2	1	2	1	14С
34	КЗДО КТ №75 КМР	6		1	0	0	1	0	1	0	1	2	0	6Н
35	КЗДО КТ №75 КМР	6		1	2	2	2	1	2	1	1	2	1	15В
36	КЗДО КТ №75 КМР	5,6		1	2	1	1	1	1	2	1	2	1	13С
37	КЗДО КТ №75 КМР	5,8		2	1	1	1	1	1	2	1	2	1	13С
38	КЗДО КТ №75 КМР	5		2	2	1	2	1	2	0	2	1	2	16В
39	КЗДО КТ №75 КМР	5,5		2	2	1	2	2	2	2	2	1	1	17В
40	КЗДО КТ №75 КМР	5,6		1	2	2	2	2	1	1	0	1	1	13С
41	КЗДО КТ №75 КМР	5,3		2	1	0	2	2	1	1	1	1	1	12С
42	КЗДО КТ №75 КМР	5,1		2	2	1	2	1	1	2	1	1	1	14С
43	КЗДО КТ №75 КМР	6,4		2	2	2	2	2	1	2	2	1	1	17В
44	КЗДО КТ №75 КМР	5		2	1	2	2	2	1	2	0	2	1	15С
45	КЗДО КТ №75 КМР	5		1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	6Н

Таблиця 2.1.

Розподіл досліджуваних за рівнем психічного розвитку

Рівень психічного розвитку	Кількість осіб	%
високий	24	53,3
середній	19	42,2
низький	2	4,5
Разом по вибірці	45	100,0

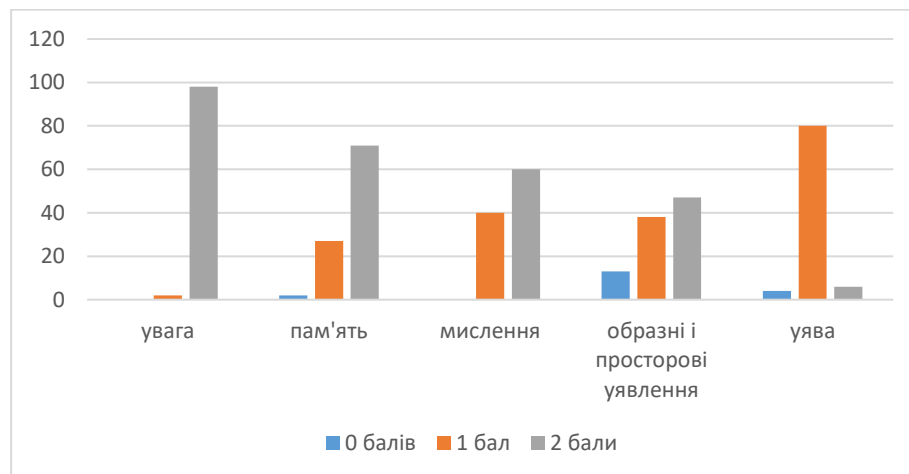
Дослідження показало, що з 45 обстежених дітей 24 дитини (53,3%) мають високий рівень розвитку психічних процесів, 19 дітей (42,2%) мають середній рівень розвитку психічних процесів, 2 дитини (4,5%) мають низький рівень розвитку психічних процесів. Отримані дані свідчать, що незважаючи на певні обмеження, пов'язані з дистанційним форматом навчання, більшість дітей мають достатній рівень пізнавальної активності, уваги, пам'яті та мислення. Окремі діти з низьким рівнем розвитку потребують індивідуальної підтримки та корекційно-розвивальної роботи з боку педагогів і батьків для стимулювання психічних процесів та підвищення ефективності навчання.

У таблиці 2.2. наведено розподіл відповідно до кожного показника.

Таблиця 2.2.

Розподіл відповідно до кожного показника

Кількісні показники	Кількість осіб	Кількість балів	%
Увага:	0	0	0
	1	1	2
	44	2	98
Пам'ять:	1	0	2
	12	1	27
	32	2	71
Мислення:	0	0	0
	18	1	40
	27	2	60
Образних і просторових уявлень:	6	0	13
	17	1	38
	22	2	49
Уява:	2	0	4
	36	1	80
	7	2	16

Аналізуючи дані таблиці 2.2 можна зробити висновок, що майже 98% дошкільнят мають добру увагу, 71% гарну пам'ять, 60% добре розвинуте образне мислення, здатність до узагальнення; у 49% дітей сформоване образне і просторове уявлення, що дає уявлення про інтелект в цілому; тільки 16% респондентів мають добре розвинену уяву, оригінальність і гнучкість

мислення. Найбільше 80% дітей мають середній рівень розвитку уяви. Це свідчить про недостатню творчу активність, розвиток образності через ігрову та художню діяльність під час дистанційного навчання.

У таблиці 2.3. наведено розподіл респондентів відповідно до самооцінки.

Таблиця 2.3.

Розподіл відповідно до самооцінки

Діагностичні групи	Кількість осіб	%
Верхня сходинка	38	84
Середня сходинка	7	16
Нижня сходинка	0	0
Разом по вибірці	45	100,0

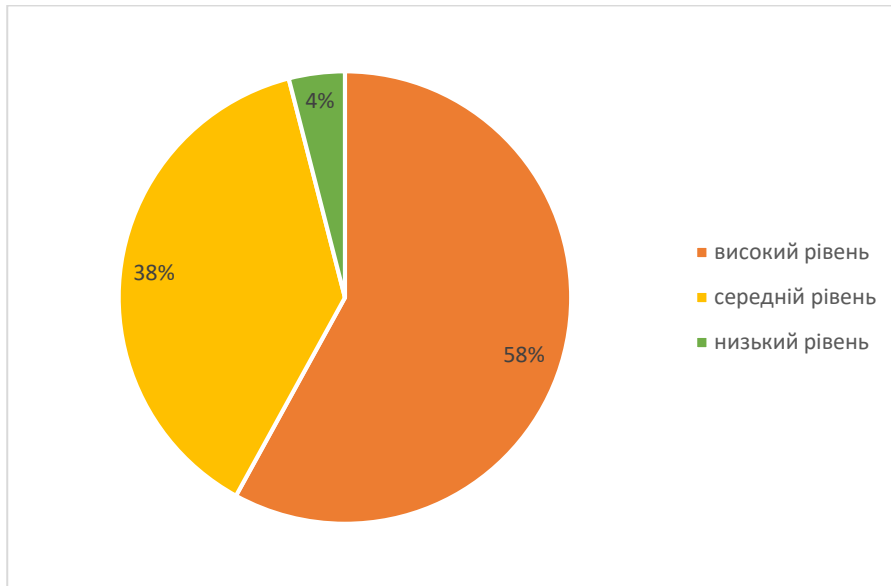
Аналізуючи дані таблиці 2.3, яка демонструє самооцінку респондентів відповідно до їхньої уяви про себе, її образ, можна зробити наступні висновки: 84% дітей поставили себе на сходинку «дуже хороші», «самі хороші» діти. При відповіді на питання: «Куди тебе поставить мама чи тато?» - 16% дітей поставили себе на середню сходинку. Це є нормальною і адекватною самооцінкою, в зв'язку з тим, що інколи поведуться погано і батьки їх сварять.

У таблиці 2.4. наведено рівень загальної обізнаності дитини про навколишній світ.

Таблиця 2.4.

Розподіл відповідно до кожного показника

Кількісні показники	Кількість осіб	Кількість балів	%
Обізнаність про навколишній світ:	2	0	4
	17	1	38
	26	2	58
Разом по виборці	45		100

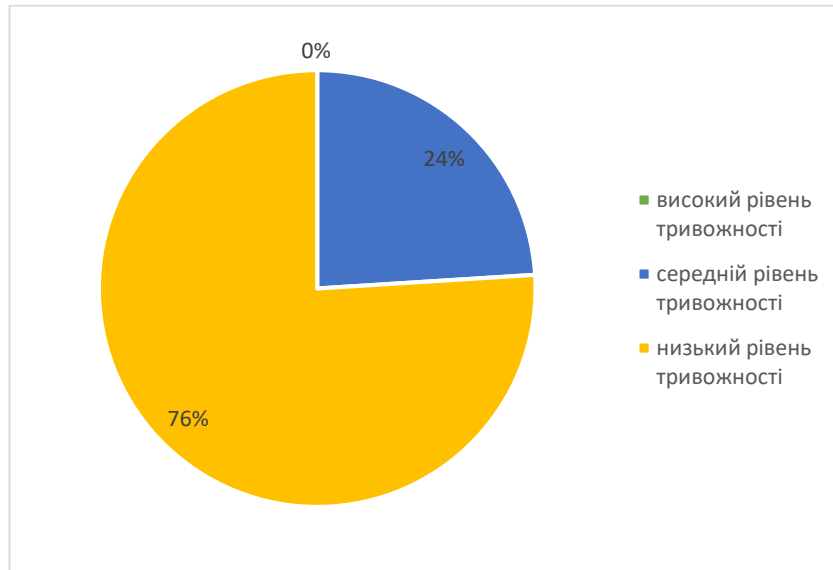
За результатами дослідження рівня обізнаності дітей дошкільного віку про навколишній світ встановлено, що більшість дітей (58%) мають високий рівень знань і уявлень про довкілля, що свідчить про достатню сформованість пізнавальної активності та інтересу до навколишнього світу. Середній рівень продемонстрували 38% дітей, що вказує на потребу у подальшому розвитку спостережливості, розширенні словникового запасу й узагальненні знань про природу та суспільне життя. Лише 4% дітей мають низький рівень обізнаності, що може бути пов'язано з обмеженим пізнавальним досвідом або недостатньою участю в освітньо-пізнавальній діяльності.

У таблиці 2.5. наведено рівень тривожності дітей.

Таблиця 2.5.

Розподіл відповідно до кожного показника

Рівень тривожності	Кількість осіб	%
Високий рівень тривожності	0	0
Середній рівень тривожності	4	24
Низький рівень тривожності	13	76
Разом по виборці	17	100

Аналізуючи дані таблиці 2.5 можна зробити висновок, що високий рівень тривожності не виявлено (0%), а переважна більшість – 76% характеризуються низьким рівнем тривожності. Це свідчить про стабільний загальний емоційний стан дітей, більшість дошкільнят почуваються спокійно, впевнено, емоційно врівноважено. Отже, можна зробити висновок, що домашній психологічний клімат може сприяти освітньому процесу.

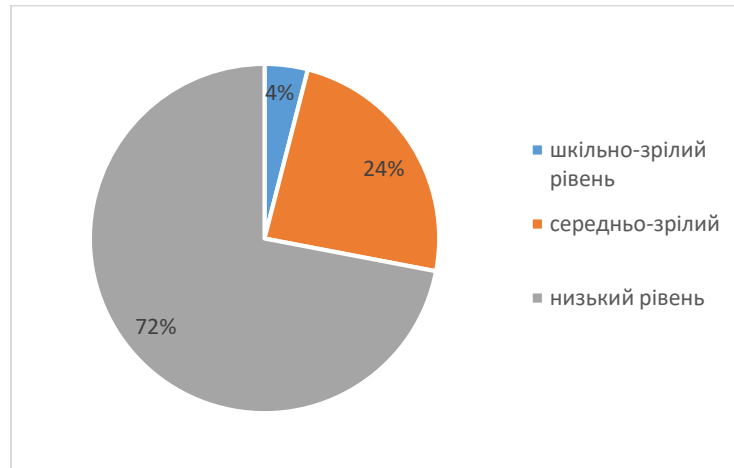
Наявність дітей із середнім рівнем тривожності (24%) може свідчити про можливі причини емоційного напруження в зв'язку з подіями в країні, конфліктами в родині тощо.

У таблиці 2.6. наведено рівень соціалізації дітей.

Таблиця 2.6.

Розподіл відповідно до кожного показника

Рівень соціалізації	Кількість осіб	%
Шкільно-зрілий	2	4
Середньо-зрілий	11	24
Низький рівень психосоціальної зрілості	32	72
Разом по виборці	45	100

Результати дослідження рівня психосоціальної зрілості дітей дошкільного віку свідчать про наявність певних труднощів у процесі соціалізації. Тільки 4% дітей мають шкільно-зрілий рівень, що свідчить про достатню сформованість соціальних умінь, комунікативних навичок, готовності до взаємодії в колективі. Середньо-зрілий рівень – 24% дошкільнят, що характеризується частковою сформованістю психосоціальних якостей. Переважна більшість – 72% дітей показали низький рівень психосоціальної зрілості, що свідчить про недостатню сформованість навичок спілкування, труднощі у налагодженні взаємин з однолітками.

Отримані результати свідчать, про вплив дистанційного навчання, що зумовлено обмеженим спілкуванням між дітьми та педагогами. Умови онлайн-спілкування зменшили можливості дітей до емоційного обміну, спільної діяльності та розвитку комунікативних умінь. Це негативно позначилося на процесі соціалізації та формуванні психосоціальної зрілості дошкільнят.

В рамках нашого дослідження ми провели опитування серед педагогів щодо їх суб'єктивної думки з приводу дистанційної форми навчання.

Питання в опитувальнику склалися таким чином, щоб з'ясувати їхню думку з приводу психічного розвитку дітей дошкільного віку під час онлайн навчання та виявити труднощі, з якими стикаються педагоги під час

освітнього процесу у форматі онлайн.

Визначалися такі критерії:

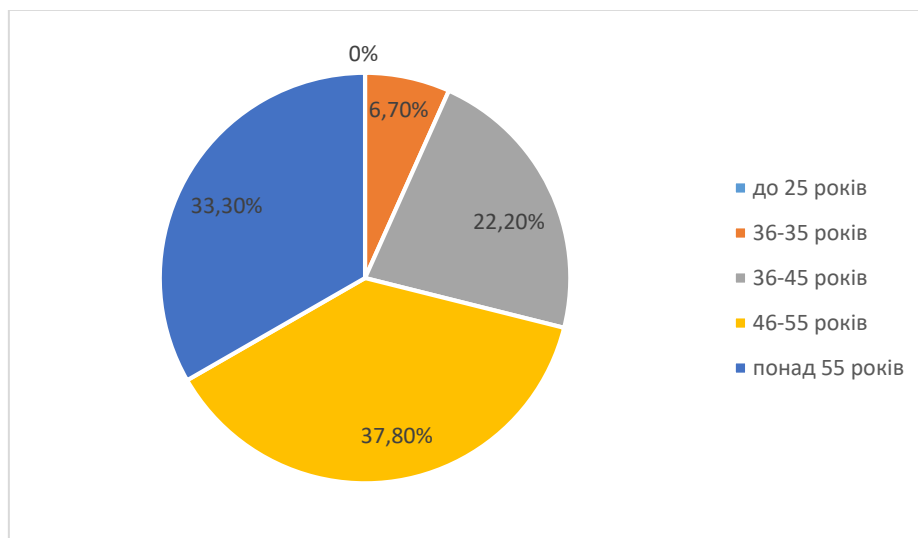
1. Загальні відомості про педагогів.
2. Досвід дистанційної роботи.
3. Професійні труднощі та переваги.
4. Рівень готовності та потреби.
5. Відкрите питання щодо ефективності дистанційного навчання в ЗДО.
6. Суб'єктивна думка щодо психічного розвитку дошкільнят.

В онлайн-опитуванні взяли участь 45 педагогів дошкільних закладів освіти м. Кривого Рогу. Щодо загальних відомостей про респондентів, нами було з'ясовано, що в опитуванні взяли участь педагогині різного віку від 25- понад 55 років: найбільше – 37,8% педагоги віком від 46-55 років; 33,3% - педагоги понад 55 років; 22,2% - педагоги 36-45 років; 6,7% - до 35 років.

У таблиці 2.7. наведено показники за віковою категорією педагогів.

Таблиця 2.7.

Розподіл відповідно до кожного показника

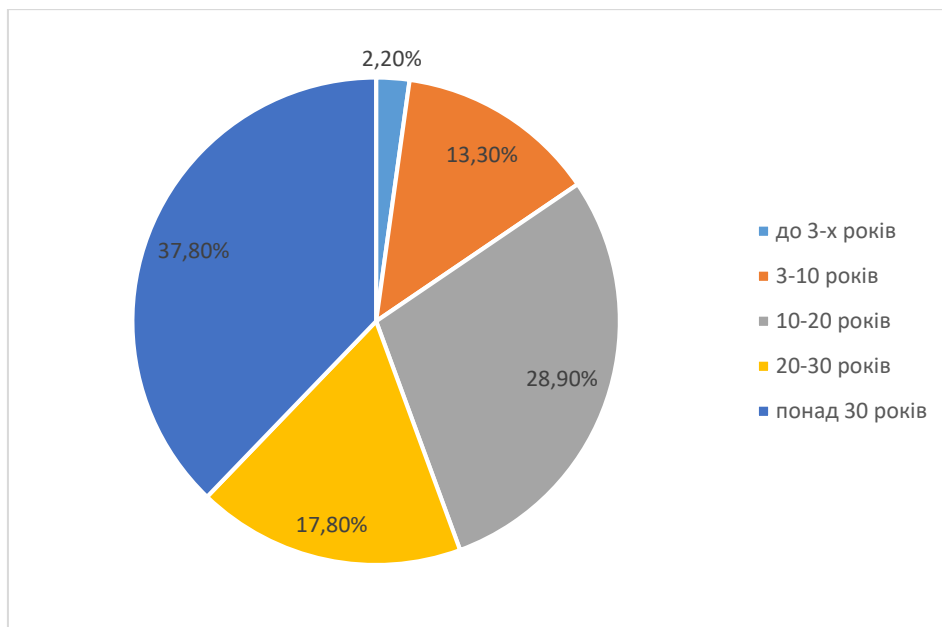
Для нас важливо було з'ясувати педагогічний стаж респондентів і це переважна більшість – 37,8% педагогів, які працюють в освіті понад 30

років; 28,9% педагогів, працюють від 10 до 20 років; 17,8% педагогів мають стаж 20-30 років; 13,3% педагогів працюють 3-10 років і всього 2,2% - до 3-х років. Таким чином, переважна більшість – досвідчені педагоги.

У таблиці 2.8. наведено показники за педагогічним стажем.

Таблиця 2.8.

Розподіл відповідно до кожного показника

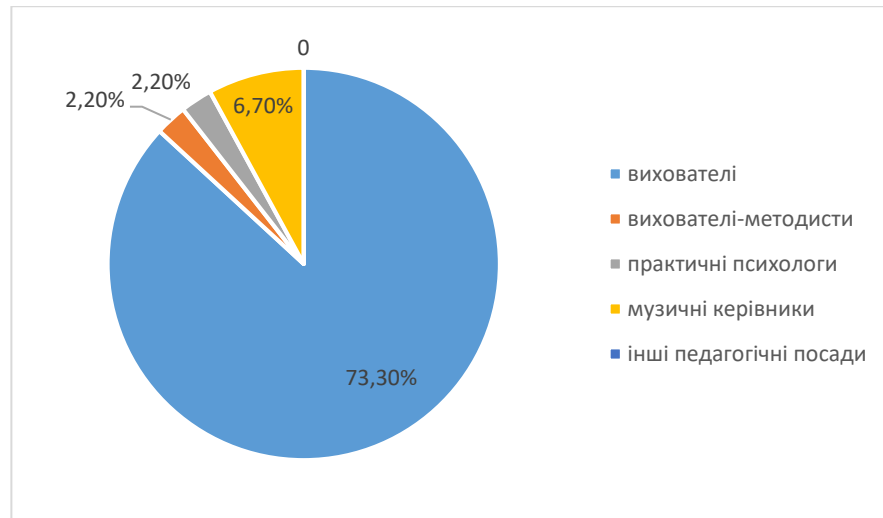

В онлайн-опитуванні брали участь педагоги різних педагогічних посад: переважна більшість – 73,3% педагогів - вихователі; 26,7% педагогів – інші посади: вихователі-методисти (2,2%), практичні психологи (2,2%), музичні керівники (6,7%). Таким чином, переважна більшість – досвідчені педагоги.

У таблиці 2.9. наведено показники за педагогічною посадою.

Таблиця 2.9.

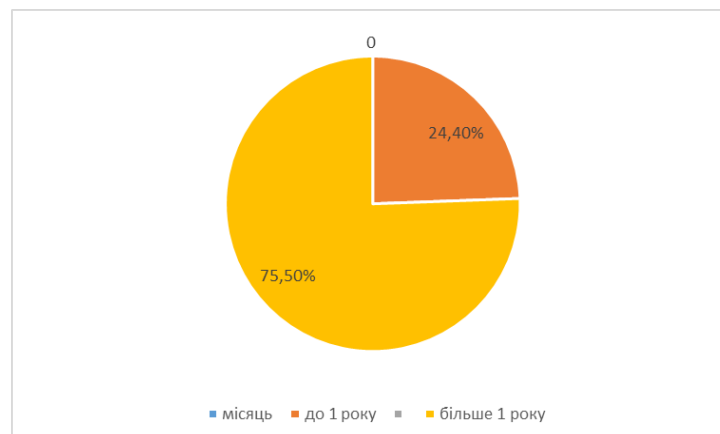
Розподіл відповідно до кожного показника

За результатами опитування було з'ясовано, що 100% опитаних педагогів мають досвід роботи у дистанційному форматі, що свідчить про повну залученість освітян до цього процесу. Серед них 75% працювали дистанційно більше року, що свідчить про адаптацію педагогів до нових технологій та досвід використання цифрових ресурсів у навчальному процесі. Решта 24,4% - працювали до одного року – мають менший досвід, однак також ознайомлені з основними формами та методами онлайн-навчання.

У таблиці 3.0. наведено показники за досвідом роботи в дистанційному форматі.

Таблиця 3.0.

На питання «Які переваги у дистанційному форматі?» більшість педагогів (86%) вважають, що дистанційна форма навчання – це можливість зберегти освітній процес. Ще 4,6% вважають, що це можливість розвивати ІКТ-компетентність, гнучке планування та активну участь батьків.

У таблиці 3.1. наведено показники переваг у дистанційному навчанні.

Таблиця 3.1.

Розподіл відповідно до показників переваг у дистанційному навчанні

Відповіді	Кількість відповідей (%)
7. Які переваги ви бачите у дистанційному форматі для дошкільної освіти?	
Можливість зберегти навчальний процес у кризових ситуаціях	86
Активна участь батьків	4,6
Розвиток ІКТ-компетентностей педагогів	4,6
Гнучкість у плануванні	4,6

В розділі «Професійні труднощі та потреби під час дистанційного навчання» педагоги зазначали як позитивні сторони, так і низку труднощів.

У таблиці 3.2. наведено показники труднощів і потреб у дистанційному навчанні.

Таблиця 3.2.

Розподіл відповідно до рівня труднощів та потреб під час дистанційного навчання

Відповіді	Кількість відповідей (%)
8. З якими труднощами Ви стикалися під час дистанційного навчання?	
Низька мотивація батьків	51,2
Відсутність технічних засобів	23,3
Складність утримання уваги	18,6
Відсутність методичного матеріалу	2,2
Інші причини	4,7
9. Як ви оцінюєте власні навички роботи дистанційно?	
Високий рівень	31,1
Середній рівень	66,7
Низький рівень	2,2
10. Які знання або навички Ви хотіли б покращити для ефективної дистанційної роботи?	
Створення відеоматеріалів	39,5
Комунікація з батьками	23,3

Використання онлайн-платформ	25,6
Планування дистанційних занять	11,6
<i>11. Яку підтримку Ви потребуєте з боку адміністрації і колег?</i>	
Технічне забезпечення	48,9
Обмін досвідом	37,8
Методичні рекомендації	11,1
Психологічна підтримка	2,2

Маємо такі результати опитування.

1. Найбільші труднощі, з якими стикаються педагоги під час дистанційного навчання – низька мотивація батьків 51,2%; відсутність технічних засобів – 23,3% освітян; складність утримання уваги дітей – 18,6%; однією з причин педагоги визначили - відсутність методичного матеріалу - 2,2%. Інші причини які визначили педагоги (4,7%) це зростання навантаження, необхідність самостійно опанування цифрових інструментів, зниження рівня зворотнього зв'язку з дітьми та труднощі в оцінюванні результатів навчання.

2. Рівень власних навичок роботи 65,1% педагогів вважають середнім, 32,6% - високим і тільки 2,3% - низьким. Це свідчить про те, що дистанційний формат сприяв підвищенню їхньої цифрової грамотності та сприяв пошуку нових можливостей навчання.

3. Щодо знань і навичок, які потребують вдосконалення для ефективної дистанційної роботи, респонденти зазначили: створення відеоматеріалів (39,5%), використання онлайн-платформ (25,6%), покращення комунікації з батьками (23,3%), планування дистанційних занять (11,6%) педагогів. Це свідчить, що педагогічні працівники усвідомлюють необхідність подальшого вдосконалення свої знань і навичок для забезпечення ефективної дистанційної роботи, потребу у підвищенні професійної компетентності щодо структуруванню освітнього процесу в онлайн-форматі. Також педагоги усвідомлюють важливість партнерської взаємодії між педагогами та батьками, тому є необхідність у покращенні комунікації з батьками.

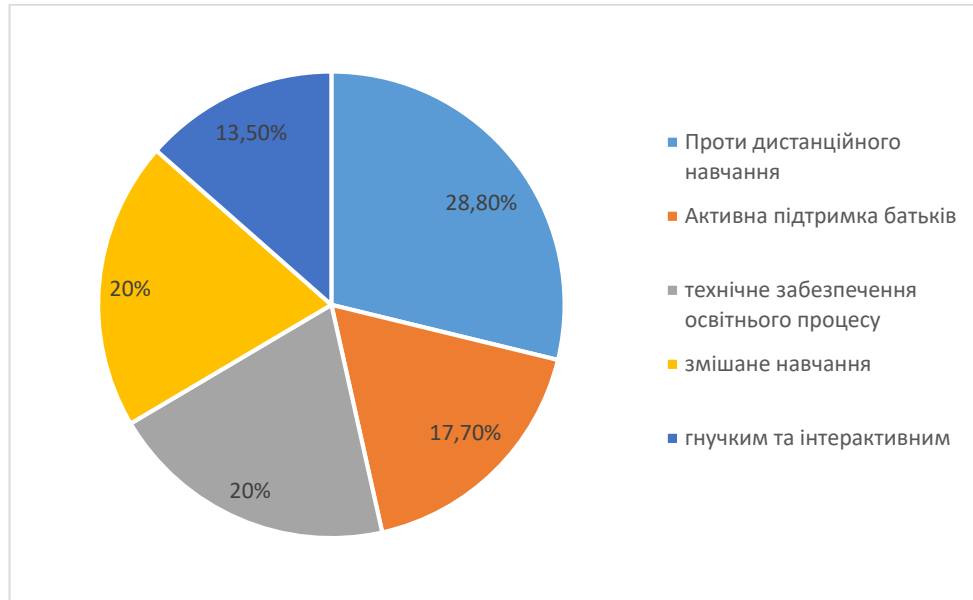
4. Результати свідчать, що педагоги потребують підтримки з боку адміністрації та колег. Найбільш актуальною є потреба у технічному забезпеченні (48,8%). Для організації професійної діяльності дуже важливі належні умови для ефективного використання цифрових ресурсів у роботі. Значна частина респондентів (37,2%) потребує комунікації з колегами для обміну досвідом. Меншою мірою педагоги потребують методичних рекомендацій (11,6%) та психологічної підтримки (2,2%), що може свідчить про потребу у створенні емоційної підтримки в колективі.

На питання «Яким має бути ефективне дистанційне навчання у ЗДО?» більшість педагогів (28,8%) вважають, що навчання має бути тільки очним, адже саме безпосередня взаємодія з дітьми забезпечує найкращі результати. Водночас 20% педагогів вважають, що ефективне навчання залежить від емоційного контакту та можливості проводити заняття офлайн. Ще 20% респондентів зазначили, що освітній процес має бути технічно забезпеченим: безперебійний інтернет, наявність гаджетів, комп'ютерної техніки у педагогів та дітей. Крім того 17,7% педагогів вважають, що ефективність дистанційного навчання значно покращиться за умови активної співпраці з боку батьків, їх відповідального ставлення до навчання дітей онлайн, тісний зворотній зв'язок між педагогом, дитиною та родиною. А ще 13,3% опитуваних наголошують, що навчання має бути гнучким, насиченим різноманітним контентом, структурованим та інтерактивним. Отже, результати свідчать про те, що педагоги визнають потенціал дистанційного навчання, але за умови поєднання якісного технічного забезпечення, взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу та збереження емоційного спілкування з дітьми.

У таблиці 3.3. наведено показники ефективного навчання у дистанційному форматі.

Таблиця 3.3.

Показники ефективного навчання у дистанційному форматі

Висновки до розділу 2

Таким чином, результати дослідження свідчать про вікову норму психічного розвитку більшості дітей. Дистанційна форма організації освітнього процесу найбільше вплинула на розвиток наочно-образного мислення та уяву, тому їх потрібно розвивати цілеспрямовано через ігрові, образотворчі та конструктивні види діяльності.

У дошкільнят сформована правильна, адекватна самооцінка.

Не зважаючи на події в країні вони мають стабільний емоційний стан. Діти з незначним рівнем тривожності потребують уваги з боку батьків, педагогів та психолога для своєчасного виявлення можливих причин емоційного напруження та надання підтримки у розвитку впевненості й емоційної стійкості.

Дослідження рівня психосоціальної зрілості дітей дошкільного віку виявили, що онлайн-навчання позначилося на процесі соціалізації та

формуванні психосоціальної зрілості дітей. Дистанційне навчання обмежило спілкування з однолітками та педагогами. Умови онлайн-взаємодії зменшили можливості для емоційного обміну, спільної діяльності та розвитку комунікативних умінь. Як наслідок цього процесу – недостатня сформованість необхідних умов до навчання у школі. Таким чином, необхідна цілеспрямована робота з боку педагогів та психолога щодо розвитку соціальної компетентності, навичок співпраці та емоційної саморегуляції дітей дошкільного віку. Доцільним є впровадження системи корекційно-розвивальних занять, ігор та тренінгів, спрямованих на активізацію соціальної взаємодії, формування емпатії та позитивних взаємин у дитячому колективі.

Опитування педагогів дозволяє зробити підсумок, що досвід дистанційного навчання став для педагогічних працівників важливим етапом професійного зростання. Незважаючи на труднощі, педагоги змогли адаптуватися до нових умов, набули практичних умінь у використанні цифрових технологій, що сприяє підвищенню якості освітнього процесу та його гнучкості у сучасних умовах. Разом з тим, ефективність дистанційної роботи можлива за умови поєднання якісного технічного забезпечення, взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу та збереження емоційного контенту спілкування з дітьми.

РОЗДІЛ 3.

ПРОГРАМА РЕКОМЕНДАЦІЙ ПЕДАГОГАМ ЩОДО РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОЇ, ЕМОЦІЙНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕР У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Програма рекомендацій педагогам щодо розвитку когнітивної, емоційної та соціальної сфер у дітей дошкільного віку

Дистанційне навчання суттєво вплинуло на особливості розвитку дітей дошкільного віку, а саме: на когнітивну, емоційну та соціальну сфери. Зміна звичного середовища на віртуальне зумовила нові виклики як для дітей, так і для педагогів та батьків. Відсутність безпосереднього контакту, обмеженість рухової активності та взаємодії призводять до певних труднощів у розвитку, але водночас відкривають нові можливості для використання сучасних технологій, інтерактивних методів та залучення сім'ї до освітнього процесу.

У когнітивній сфері онлайн-навчання зумовило зниження концентрації уваги, послаблення пам'яті, поверховість мислення та слабо розвинену уяву. Діти швидко втомлюються від екрана, що ускладнює сприймання навчального матеріалу. Використання ігрових онлайн-технологій, мультимедійних засобів, коротких завдань у поєднанні з елементами гри здатне підтримувати інтерес і пізнавальну активність дошкільників.

В емоційній сфері під час дистанційного навчання спостерігається зростання рівня емоційної напруги, зниження стійкості та позитивного настрою дітей. Брак безпосереднього емоційного контакту з педагогами та однолітками часто призводить до відчуття самотності, втоми, тривожності. Застосування арттерапевтичних методів (малювання, музика, казка, рухова гра) сприятиме зняттю напруження, формуванню позитивного настрою дітей та емоційної саморегуляції.

У соціальній сфері дистанційний формат обмежує природне

спілкування, що впливає на розвиток комунікативних умінь, здатність до співпраці та емпатії. Зменшується досвід взаємодії в колективі, що позначається на рівні соціальної адаптації. Під час запровадженого воєнного стану в країні коло спілкування часто обмежується тільки рідними і близькими. Для дошкільнят же важлива підтримка та участь зі сторони всіх дорослих, з якими вони взаємодіють в процесі своєї життєдіяльності – батьками, вихователями, іншими дорослими. Соціалізація починається в родині, а продовжується в закладі дошкільної освіти. Саме вихователь сприяє та допомагає дошкільнику успішно соціалізуватися, засвоїти соціальні навички взаємодії в колективі. Залучення батьків до спільної діяльності, проведення групових онлайн-ігор, інтерактивних занять з елементами співпраці компенсують цей дефіцит, розвиваючи доброзичливість і здатність до взаємодії. Підтримка та правильний підхід допоможуть навіть дітям із труднощами соціального розвитку знайти своє місце у суспільстві.

Ігрова діяльність є провідною діяльністю дітей дошкільного віку, тому важливо визначитися саме з тими ігровими вправами, формами і методами роботи, які допоможуть дошкільнятам розвинути когнітивні. Емоційні та соціальні сфери.

Запровадження корекційно-розвиткових програм допоможе забезпечити повноцінний розвиток дитини навіть у віртуальному освітньому середовищі та дозволять мінімізувати негативні наслідки. Таким чином, дистанційне навчання за належної організації може стати не перешкодою, а новим вектором розвитку дошкільної освіти. Тому в запропонованій корекційно-розвивальній програмі **«Гармонійний розвиток дитини дошкільного віку в умовах дистанційного навчання»** провідне місце відведене саме ігровим методам та іграм.

Мета програми: сприяння гармонійному психічному, емоційному та соціальному розвитку дітей дошкільного віку (4-6 років) у процесі

дистанційного навчання через активну взаємодію дитини, педагога та батьків.

Завдання програми:

1. Розвивальні:

- стимулювати пізнавальну активність дітей;
- розвивати увагу, пам'ять, мислення, уяву;
- удосконалювати мовленнєвий розвиток;
- сприяти розвитку саморегуляції.

2. Корекційні:

- знизити рівень емоційного напруження та тривожності;
- коригувати труднощі у спілкуванні з педагогами і ровесниками в онлайн-середовищі;
- формувати позитивну мотивацію до навчання.

3. Виховні:

- формувати навички самостійності, відповідальності, співпраці;
- залучати батьків до активної співпраці з вихователями;
- розвивати доброзичливість, емпатію, позитивне ставлення до себе й інших.

Цільова аудиторія: діти дошкільного віку (4-6 років), які навчаються у форматі дистанційного навчання, батьки вихованців, які залучаються до процесу підтримки та спільних занять.

Форми та методи роботи:

- індивідуальні та групові онлайн-заняття (через Zoom, Google Meet, Viber-групи тощо);
- ігрові вправи, сюжетно-рольові та комунікативні ігри;
- психогімнастика, арттерапевтичні техніки, казкотерапія;
- вправи на розвиток уваги, пам'яті, мислення;
- спільні інтерактивні заняття «дитина-батьки»;
- творчі завдання (малювання, колажі, аплікації, рухові ігри).

Тривалість та структура програми: програма розрахована на 8

тижнів (2 місяці), по 2 заняття на тиждень тривалістю 25-30 хвилин.

Корекційно-розвивальна програма «Гармонійний розвиток дитини дошкільного віку в умовах дистанційного навчання» розділена на відповідні етапи, який має свою назву та рекомендовані форми роботи.

Структуру корекційно-розвивальної програми «Гармонійний розвиток дитини дошкільного віку в умовах дистанційного навчання» відобразимо в табл. 3.3.

Таблиця 3.3.

Структура корекційно-розвивальної програми «Гармонійний розвиток дитини дошкільного віку в умовах дистанційного навчання»

Етап	Назва	Зміст роботи
1. Діагностично-мотиваційний (1 тиждень)	«Знайомство та довіра»	Онлайн-ігри для адаптації, вправи на самопредставлення, створення позитивного емоційного фону.
2. Пізнавальний розвиток (2–3 тиждень)	«Я пізнаю світ»	Ігри на розвиток уваги, пам'яті, мислення, спостережливості; логічні завдання, інтерактивні вправи.
3. Мовленнєвий розвиток (4 тиждень)	«Говоримо, спілкуємось, фантазуємо»	Вправи для розвитку словникового запасу, зв'язного мовлення, казкотерапевтичні історії.
4. Емоційно-вольовий розвиток (5–6 тиждень)	«Мої почуття та настрої»	Психогімнастика, музикотерапія, малювання емоцій, вправи на саморегуляцію.
5. Соціальна взаємодія (7 тиждень)	«Я серед друзів»	Онлайн-ігри на співпрацю, емпатію, взаємодопомогу; сімейні творчі завдання.
6. Підсумковий (8 тиждень)	«Моя маленька перемога»	Повторення, рефлексія, підбиття підсумків; створення спільного колажу чи відео з досягненнями.

Робота з батьками:

- онлайн-консультації та рекомендації щодо організації дистанційного навчання;
- спільні сімейні творчі завдання;
- батьківські п'ятнадцятки” – короткі зустрічі для обговорення успіхів дітей;

- інформаційні листи про особливості розвитку дитини 4-6 років;
- психологічна підтримка батьків щодо зниження втоми та напруження під час дистанційної взаємодії.

Очікувані результати:

- формування позитивної мотивації до дистанційного навчання;
- підвищення розвитку пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення);
- зниження рівня емоційної напруги та тривожності;
- розвиток комунікативних умінь і саморегуляції;
- активна участь батьків у розвитку дитини;
- підвищення рівня гармонійного розвитку дошкільнят.

3.2. Рекомендації батькам щодо розвитку когнітивної, емоційної та соціальної сфер у дітей дошкільного віку

Перехід до дистанційної форми навчання змінив не лише організацію освітнього процесу, а й роль батьків у ньому. Батьківська підтримка дуже важлива та вимагає від них більшої уваги до розвитку когнітивної, емоційної та соціальної сфер дитини. Саме батьки вдома можуть забезпечити підтримку, створюючи сприятливий психологічний клімат та допомогти дитині сформувати навички самостійності та відповідальності. Тому підготовлені рекомендації для батьків допоможуть дошкільнику розвиватися гармонійно.

Рекомендації щодо розвитку когнітивної сфери:

1. Створення стабільного навчального простору: облаштувати окреме місце для занять, яке сприятиме концентрації уваги.
2. Залучення до пізнавальних ігор: настільні ігри, пазли, логічні завдання, вправи на пам'ять та увагу, обмежуючи час пасивного користування гаджетами на користь активного навчання через гру.
3. Спільне виконання практичних завдань: під час прибирання чи

приготування їжі можна розвивати математичні навички (рахунок, порівняння, класифікація), мовлення (називання предметів, опис дій), пам'ять (визначити, які предмети зникли після прибирання кімнати) та спостережливість (за рослинами, домашніми улюбленцями).

4. Розвиток самостійності: привчати дитину планувати свої дії, перевіряти результати роботи, формувати вміння самоконтролю та самооцінки.

5. Використання цифрових ресурсів: інтерактивні освітні платформи мають бути лише допоміжним засобом; головне – спільне обговорення побаченого й почутого, щоб розвивати критичне мислення.

Рекомендації щодо розвитку емоційної сфери сфери:

1. Збереження позитивного емоційного клімату сім'ї: уникати надмірної критики та порівнянь.
2. Визнання почуттів дитини: давати можливість дитині висловлювати свої емоції словами, малюнками, рухами.
3. Щоденне емоційне спілкування: спільне читання казок, обговорення персонажів мультфільмів.
4. Підтримка успіху та віри у власні сили: похвала за зусилля, невеликі досягнення.
5. Режим дня та відпочинок: чіткий режим дня, достатній сон, прогулянки на свіжому повітрі позитивно впливають на емоційний стан і працездатність дитини.

Рекомендації щодо розвитку соціальної сфери:

1. Формуйте навички спілкування: заохочуйте спілкуватися з однолітками; вітатися, прощатися, дякувати, просити вибачення; грати в сюжетно-рольові ігри (наприклад, «Крамниця», «Перукарня», «Водії», «Лікарня»).
2. Розвивайте емоційний інтелект: грайте ігри на розігрування емоцій (наприклад, «Вгадай емоцію»), обговорення почуттів казкових та мультяшних персонажів.
3. Стимулюйте самостійність: доручайте виконувати посильні обов'язки

(прибирати іграшки, накривати на стіл, витирати пил, поливати квіти).

4. Вчити вирішувати конфлікти: обговорюйте ситуації конфліктів, пояснюйте, як можна знайти компроміс; вивчіть мирилки, розкажіть про способи вираження незадоволення (словами, а не агресією).

5. Розвивайте навички співпраці: грайте в командні ігри, заохочуйте до спільної діяльності.

6. Показуйте позитивний приклад: діти наслідують батьків, тому будьте уважні до власних слів і дій, демонструйте доброзичливе ставлення до людей.

7. Спільна участь у творчих або волонтерських заходах: допомога безпритульним тваринам, виготовлення оберегів для захисників. Це дасть дитині відчуття приналежності до спільноти й формує соціальну активність.

8. Навчання правил безпеки: в інтернеті, в побуті, на дорозі, в надзвичайних ситуаціях.

Таким чином, активна позиція батьків під час дистанційного навчання набуває особливого значення. Батьки стають посередниками між дитиною та педагогами, організаторами навчального процесу вдома та джерелом емоційної підтримки. Вони забезпечують не тільки гармонійний розвиток, але й збереження психічного здоров'я та позитивного ставлення до навчання.

3.3. Психологічний комфорт під час дистанційного навчання.

Навчання під час воєнного стану – виклик для педагогів та батьків. Психологічний комфорт є важливою умовою ефективного навчання та всебічного розвитку дитини дошкільного віку. В умовах дистанційного навчання виникає потреба у створенні таких умов, які забезпечують позитивний емоційний стан, відчуття безпеки, підтримку та стабільність.

Психологічний комфорт – стан внутрішньої рівноваги, задоволення потреб у спілкуванні, схваленні, увазі та прийнятті. Фактори, що впливають

на психічний комфорт дитини – емоційна атмосфера онлайн-занять, чітка організація діяльності, участь батьків у освітньому процесі, збереження соціальної взаємодії, індивідуальний підхід.

Педагог під час дистанційного навчання виконує не лише навчальну, а й психоемоційну функцію. Його завдання – підтримати позитивний настрій, забезпечити доброзичливу атмосферу, уникати перевантаження дітей.

Батьки мають стати безпосередніми партнерами педагога. Їх участь впливає на настрій, поведінку дитини.

Основою психологічного комфорту є:

1. Створення психологічного клімату в дитячому колективі, спрямованого на позитивні емоції, вчинки та інтереси.
2. Дитина має бажання посміхатися, не боїться показувати свої емоції – сміятися, нудьгувати, плакати.
3. Дитина відчуває, що їй раді, що вона бажана, не просто потрібна, а необхідна для цього колективу.
4. Соціальний контроль не повинен бути жорстоким, дитина не має боятися стосовно висловлювань, побажань, критичних зауважень своїх однолітків.
5. Заохочувати до праці, намагатися зробити її приємною.
6. В родині має бути атмосфера підтримки, створюватися ситуація успіху, спиратися на її сильні сторони, уникати негативних висловлювань з приводу невдач.
7. Демонструвати оптимізм, вірити у дитину.
8. Любити дітей, прагнути і вміти виявляти любов до них.

Отже, психологічний комфорт у процесі дистанційного навчання є необхідною передумовою ефективного розвитку дошкільника. Його забезпечення потребує злагодженої взаємодії між педагогом, батьками та самою дитиною.

Висновки до розділу 3

Збереження психологічного комфорту під час дистанційного навчання є важливим чинником не лише успішності освітнього процесу, а й загального психічного благополуччя дошкільнят. Нами було з'ясовано, що психологічний комфорт визначається як стан внутрішньої рівноваги, задоволення, потреб у спілкуванні, схваленні, увазі та прийнятті. Психологічний комфорт дошкільнята повинні відчувати як під час освітнього процесу, так і вдома. Педагог під час дистанційного навчання виконує не лише навчальну, а й психоемоційну функцію. Тому велике значення надається корекційно-розвивальній роботі. Її завдання – підтримати позитивний настрій, забезпечити доброзичливу атмосферу, уникати перевантаження дітей. Запропоновані форми та методи роботи допоможуть підтримувати їх емоційний стан, розвиток їх когнітивних, комунікативних та соціальних навичок, а також у створенні сприятливого розвивального середовища онлайн-взаємодії. Через ігрові онлайн-заняття, інтерактивні вправи, психологічні ігри та творчі завдання у дошкільнят буде підтримуватися пізнавальна активність та емоційний баланс.

Системне впровадження корекційно-розвивальної діяльності в дистанційній освіті такий процес, який не лише сприятиме формуванню емоційної стійкості та саморегуляції у дошкільнят, але й забезпечить їх інтелектуальний, соціальний та особистісний розвиток.

Велику увагу було приділено взаємодії з батьками. Вони є важливими партнерами у забезпеченні комфортного та ефективного дистанційного навчання. Надані нами рекомендації створять безпечне, стабільне та підтримувальне середовище для кожної дитини. Тісна співпраця закладу освіти та батьків потужний потенціал дистанційної освіти як повноцінного та результативного формату для підтримки та розвитку дитини.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі «Особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку в умовах дистанційної форми організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти» наведено теоретичне обґрунтування та практичні шляхи покращення когнітивного, емоційного та соціального розвитку дітей. Аналіз впливу дистанційного навчання на розвиток дітей показав, що цей формат має як переваги, так і певні труднощі.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та наукових джерел дозволяє зробити висновок, що психічний розвиток дітей дошкільного віку це складний процес і дуже важливий в життєдіяльності дитини.

Результатом аналізу нормативних документів та окремих досліджень із зазначеного питання, стало усвідомлення того, що освітній процес у дошкільних закладах освіти є складним та багатогранним явищем, яке спрямоване на забезпечення цілісного розвитку кожної дитини.

Питання безпеки та психологічного благополуччя дітей вийшли на перший план, що зумовило необхідність впровадження спеціальних заходів та програм підтримки. Під час війни дистанційне навчання – єдине навчання, яке передбачає здобуття освіти без фізичної присутності вихованців у закладі освіти. Ми приймаємо той факт, що дистанційні заняття не можуть замінити очних занять і дати дітям повноцінний зв'язок з педагогом, особистісний розвиток в процесі спілкування з однолітками, але науковці довели, що «в умовах воєнного стану освіта дошкільників не повинна прериватися, педагоги, діти, їхні батьки повинні взаємодіяти як суб'єкти освітнього процесу» [20].

Думка дослідників розділилася і щодо впливу онлайн-навчання на психічний розвиток дошкільнят. І.В. Колеснікова та О.А. Орлова вважають, що дистанційна освіта – крок вперед, «цифровізація є одним із ключових напрямків трансформації системи дошкільньої освіти» [25]. Навчальні комп'ютерні ігри, підібрані відповідно до віку та індивідуального розвитку дитини, стають чудовим засобом самонавчання, розвивають довільну пам'ять та концентрацію уваги. Разом з тим є дослідження, як доводить, що цифрове середовище має не лише освітній потенціал, але й реальні психологічні ризики для дошкільників.

Негативні сторони залучення дітей дошкільного віку до дистанційного навчання є відсутність живого спілкування між дітьми і педагогом, що впливає на соціалізацію дітей, розвиток комунікативних навичок, мислення, уяву. Інші дослідники доводять, що дистанційна освіта сприяє проявам девіантної поведінки, низькому рівню психологічного здоров'я.

Ми погоджуємося з тими науковцями, які вважають що освітній процес повинен мати гнучку організаційно-методичну систему організації освітнього процесу. В реаліях сьогодення, якщо очний формат не є можливим, то обрати змішану форму навчання, яка мінімізує негативні сторони дистанційного навчання.

Також розглядалося питання щодо активного залучення батьків. Без їхньої участі в організації та забезпеченні учбового процесу навчання дошкільнят іноді неможливе. Вони вирішують питання з технічного забезпечення підключення до занять, закінчуючи моторною рухливістю дітей дошкільного віку. Дотримуючись структурно-динамічного принципу аналізу особливостей психічного розвитку дитини, започаткованого ще класиком дитячої психології та дитячого розвитку Л.С. Виготським [10], вважаємо, що «кожна конкретна особливість психологічного статусу дитини має вивчатися та оцінюватися з точки зору як вікового співвіднесення, так і з певною послідовністю розвитку, взаємодією і «гетерохронністю», тобто

різночасовістю формування тих чи інших вищих психічних функцій дитини» [9].

У рамках дослідження були розроблені рекомендації, які допоможуть дистанційну форму освіти зробити ефективною для когнітивного, емоційного та соціального розвитку дітей за умови адаптації до вікових особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Токарева Н. М., Шамне А.В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017. 548 с.
2. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. Академ- видав. Київ, 2011. 378 с.
3. Павеліків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: навч. посіб. Академ- видав, 2008. 432 с.
4. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: 2-ге видання. Навчальний посібник. Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
5. Косенчук О. Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 79. С. 92–100. URL: <file:///C:/Users/Samsung/Desktop/дипломна%20робота/264675->
6. Зімакова Л. Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партерської педагогіки під час воєнного стану. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. №79. С.92-100. URI: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/10837>
7. Воротнікова І.П., Чайковська Н.В. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. *Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва*. Навч.-метод. посіб. Київ, ун-т ім.Б.Грінченка. 2020 456 с. URI: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31742>
8. «Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів». 2016. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0563-16#Text>
9. Краснюк І.С. «Вплив дистанційного навчання на психоемоційний розвиток молодших школярів» 2021. URI: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/31043>
10. Сіранчук Н.М. Учення Л.С. Виготського про мислення та мовлення і

- методична стратегія розвитку мовленнєвих творчих здібностей молодших школярів. Збірник наукових праць Педагогічні науки. 2014. Вип.66 с.184-187 URI: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=znppn_2014_66_32
- 11.Іванова В.В. «Фактори оптимізації психологічного розвитку дошкільника». Науковий журнал «Молодий вчений» №4 (44) квітень, 2017. С. 246-249. URL:
  - 12.Закон України «Про освіту» зі змінами 2024 рік №2145-VIII від 05.09.2017, редакція від 21.11.2021 р. https://urst.com.ua/act/pro_osvitu
  - 13.Закон України “Про дошкільну освіту” від 6 червня 2024 року № 3788-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
  - 14.Положення “Про дистанційну форму здобуття дошкільної освіти” 26 червня 2025 року №926/4402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0996-25#Text>
  - 15.Воротнікова І.П., Чайковська Н.В. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва: навч-метод.посіб. Київ ун-т ім. Грінченка, 2020. 456 с.
  - 16.Аніщенко О.А., Базелюк Л.Д. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія. Київ. КОНВІ ПРІНТ. 2021. 384 с. URI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
  - 17.Дудкевич Т.В. “Дошкільна психологія”. Навчальний посібник. Центр учбової літератури, 2007. 392 с. URI: <https://library.nusta.edu.ua/depository/Оцифровані%20документи/ДОШКІЛЬНА%20ПСИХОЛОГІЯ.pdf>
  - 18.Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції цифрової гігієни дітей дошкільного віку» від 02.05.2025 № 432-р <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/94606/>

- 19.Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. “Вікова та педагогічна психологія” навч.посіб. 2-ге вид. Каравела. 2007. 400 с.
- 20.Концепція розвитку педагогічної освіти <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
- 21.Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
- 22.Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». від 25 квітня 2013 року № 466 (2013). <https://zakon5.rada.gov.ua>
- 23.Токарева Н.М., Шамне А.А. Основи вікової психології: навчально-методичний посібник. 2013. 283 с. URI: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/1757/1/Возрастная_психологи_я.pdf
- 24.Моргун В.Ф., Тесленко М.М. Навчально-наукові роботи з психології: курсова та кваліфікаційні – бакалаврська, магістерська: метод. посіб. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка. 2023. 88 с. URI: <file:///C:/Users/Samsung/Desktop/дипломна%20робота/КурсовіБакалавр.Магістер.-2023.pdf>
- 25.Колісникова І.В. Цифровізація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Інноваційна педагогіка *Випуск 50* Т.2 №1. С. 188–191. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/50/part_2/37.pdf
- 26.Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник 4-те вид. стер. Суми 2019. 352 с. URI: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/29700/1/V_Polishchuk_WPP_IL.pdf
- 27.Наказ МОН України «Про затвердження Положення про очну (денну) форму здобуття дошкільної освіти» від 21.05.2025 № 747 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0991-25#Text>

- 28.Копець Л.В Психологія особистості: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. 2-ге вид. 2008 с. 448-449
- 29.Савченко М.С., Бабік І.М. Вплив ігрових методів на когнітивний розвиток дітей дошкільного віку. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025 URI: file:///C:/Users/Samsung/Desktop/1747204496_savchenkom_s_babiki_v_m_arieievat_v_-1.pdf
- 30.Головань М. С. Педагогічна сутність дистанційного навчання *Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в науці, економіці та освіті. Збірник наукових праць*. Кривий Ріг. 2002. С. 148–153. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/58286>
- 31.Галицька А. Дошкільна освіта в умовах воєнного стану. *Педагогічна Житомирщина* 2023. №1 (29). С. 1-4. URL: <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2023/03/9-Галицька-.pdf>
- 32.Гуменюк Н. Дослідження впливу дистанційної освіти на успішність навчання та психологічний стан студентів в умовах воєнного періоду. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 10(28). С. 561–569. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10\(28\)-561-569](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10(28)-561-569)
33. Джеджера О., Юрчук О. Особливості переживання суб'єктивного емоційного стану здобувачами вищої освіти під час дистанційного навчання в умовах пандемії COVID-19. *Психологія: реальність та перспективи. Збірник наукових праць РДГУ*. 2020. №15. С. 41–48.
- 34.Омельченко М.С. Кузнецова Т.Г. Досвід роботи закладу дошкільної освіти щодо дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами під час війни. *Інноваційна педагогіка стаття* Випуск 71. Том 2. 2024 с. 47-51 URI: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/71/part_2/11.pdf
- 35.Каратаєва С.М. «Вплив дистанційного навчання на розвиток дитини під час воєнного стану» *Всеосвіта стаття* URL:

<https://vseosvita.ua/library/vplyv-dystantsiinoho-navchannia-na-rozvytok-dytny-pid-chas-voiennoho-stanu-941778.html>

36. Наказ МОН «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти нова редакція) від 12.01.2021 №33 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21#Text>
37. Лист МОН «Про організацію освітнього процесу» №1/3371-22 від 06.03.2022р. https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/
38. Ляхоцька Л. Педагогічна взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї із застосуванням цифрових технологій у процесі дистанційного навчання. *Нова педагогічна думка*. 2021. №1 (105). С. 110–114. URL:
39. Ємчик О. Дистанційні форми роботи закладу дошкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 34, т.1. С. 265–269. URL:
40. Суятинова К. Соціалізація дітей дошкільного віку в умовах війни. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. №63, т.2. С.281-286. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/63_2023/part_2/46.pdf
41. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. Постанова Міністерства освіти і науки України від 20.12.2000 р. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.
42. Пивоварник І. Наслідки дистанційного навчання у фізичному розвитку дітей 2018. С. 1-10. URL: <http://ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6310/1/пивоварник%20%204-120-129.pdf>
43. Атамась М.С. Організація дистанційного навчання у закладі дошкільної освіти в період пандемії *Дошкільне виховання* 2020. №9. С. 17–21. URL:
44. Вахняк Н.В. Технологічні аспекти реалізації освітнього процесу в ЗДО у взаємодії з батьками в умовах дистанційного формату навчання. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та*

- перспективи*: збірник доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (20 квітня 2023 року м. Запоріжжя): Запорізький національний університет, 2023 С. 42–44.
45. Бондаренко Н.Г. Організація дистанційного навчання через проєктну діяльність в закладі дошкільної освіти URI: <https://naurok.com.ua/organizaciya-distanciynogo-navchannya-cherez-proktnu-diyalnist-v-zakladi-doshkilno-osviti-345775.html>
46. Проблеми дистанційної освіти : круглий стіл. Дошкільне виховання. 2020 №5 С. 21–29.
47. Коренко А.Р. Педагогічні умови формування соціальної компетентності дошкільників в умовах дистанційного навчання. Укладання методичних рекомендацій. *Кваліфікаційна робота 2023*. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8427>
48. Прохоренко Л.І, Прохоренко Д.О. Проблеми та переваги дистанційного навчання дітей з порушенням когнітивного розвитку *збірник тез* С. 260–264. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736436/1/зб%20тези.pdf>
49. Дистанційна освіта. Вища освіта: сайт. URI: <https://www.google.com/url?esrc=s&q=&rct=j&sa=U&url=https://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro&ved=2ahUKEwiXocuU2PSQAxUTBNsEHU2IOpwQFnoECAwQA&usg=AOvVaw0BygtGHxzpkmADOOhFEnxH>
50. Дистанційна освіта. Міністерство освіти і науки України: сайт. URI: https://www.google.com/url?esrc=s&q=&rct=j&sa=U&url=https://mon.gov.ua/tag/distantniya-osvita&ved=2ahUKEwiN9JLu1_SQAxWSSvEDHcCsN5EQFnoECAoQA&usg=AOvVaw2JWAN1Ym4nOicFo9PwGLsz
51. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 URI :

<https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

52. Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії: зб. матеріалів IV Всеукр. відкр. наук.-практ.онлайн-форуму. 2022. 588 с. URI: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733715/1/Електрон_Блок_Тези_Форум.pdf
53. Богущ А.М. *Дитинство : погляд сьогодення. Виховання і культура*. 2003. №1-2. С. 4-10.
54. Прахова С.А., Даценко О.А., Семенов К.А. Дистанційне навчання у просторі сучасних освітніх систем: психологічний контекст. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія*. 2020. №2(20). С. 260-266.
55. Косенчук О., Стягунова О. Безпека освітнього простору закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. Т.1. №1 (105) URL: https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/651
56. Рацлав В. В. Дистанційне навчання: перспективи та проблеми. *Збірник наукових праць Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 13 «Проблеми трудової та професійної підготовки»*. Київ. 2010. №6. С. 161–164. – URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/18284>
57. Куріна С.М. Особливості соціалізації дітей шести – семи років в різних умовах життєдіяльності. *Дисертація. Слов'янськ*. 2004. С. 240. URL: <https://k.twirpx.link/file/472322/>
58. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ : монографія / Н. Гавриш, О.Рейпольська та ін.; за заг.ред. О. Репольської К. Кропивницький. 2018. 280 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711895/1/07_Соціалізація_Монографія_А_LL.pdf

- 59.Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища. Метод. посіб. 2018. 22 с. URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/KBOS_book.pdf
- 60.Лист МОН «Щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти та захисту законних прав працівників» №1/11679-22 від 04.10.2022 року URI : https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/87511/#google_vignette
- 61.Пророк Н.В., Бойко С.Т. Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану: довідник вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ. 2022. 155 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733084/1/Довідник_%281%29_2022.pdf
- 62.Методичні рекомендації щодо надання психологічної допомоги учасникам освітнього процесу. Всеукраїнська програма ментального здоров'я за підтримки Олени Зеленської 38 с. URI: <https://howareu.com/static-objects/howareu/media/Posibnuki/10.05.pdf>
- 63.Проблеми і перспективи онлайн-освіти: монографія/ за заг. Ред. Т.А. Васильєвої, С.І. Котенка. Сумський державний університет. 2023. 125 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0f5b03ba-2a4f-4f11-83f7-b3342e0598d1/content>
- 64.Стрижак С. В., Куленко О. А. До особливостей організації дистанційного навчання. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі* : міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 27–28 травня 2021р. Полтава, 2021. С. 283–285. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/17769>
- 65.Коваль Н.М. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни, *стаття Всеосвіта* URI : <https://vseosvita.ua/blogs/psykholohichna-pidtrymka-vchyteliv-ta-ditei-u-chasy-viiny-82378.html>
66. Задорожна В. Як організувати комфортне навчання дитини вдома під час воєнного стану, *стаття «Час Пік»*. URI:

<https://www.chaspik.ua/blog/yak-organizuvati-komfortne-navchannya-ditini-vdoma-pid-chas-voyennogo-stanu/>

67. Шикирова Н.М. Психологічний супровід учителів і батьків під час дистанційного навчання. *Департамент освіти Житомирської міської ради, ВППСР науково-методичного центру*. Житомир. 2021. 132 с.
URL: <https://nmc.zt.ua/wp-content/uploads/2021/11/Психологічний-супровід-вчителів.pdf>
68. Крутій К. Проблеми дистанційної освіти дошкільнят. *Український педагогічний журнал “Дошкільне виховання”*. 2020. №5. С. 21–29.
URL: <file:///C:/Users/Samsung/Desktop/дипломна%20робота/264675-Текст%20статті-610574-1-10-20220919.pdf>
69. Штихно Л.В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти. *Молодий вчений*. 2016. №6(33). С. 489–493.
70. Беркул Л.А. Соціалізація дітей дошкільного віку в умовах воєнного часу : Кваліф.робота. *Дердавинський педагогічний університет*. Кривий Ріг, 2024. 45с. URL: [file:///C:/Users/Samsung/Desktop/дипломна%20робота/Кваліфікаційна_робота_Беркута_Л_А_%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Samsung/Desktop/дипломна%20робота/Кваліфікаційна_робота_Беркута_Л_А_%20(1).pdf)